

Archeo-rapport 177

**Het archeologisch onderzoek in de Sint-Jan-Evangelistkerk
te Heverlee**

Vanessa Vander Ginst & Maarten Smeets

**Kessel-Lo, 2013
Studiebureau Archeologie bvba**

Archeo-rapport 177

**Het archeologisch onderzoek in de Sint-Jan-Evangelistkerk
te Heverlee**

Vanessa Vander Ginst & Maarten Smeets

**Kessel-Lo, 2013
Studiebureau Archeologie bvba**

Colofon

Archeo-rapport 177 Het archeologisch onderzoek in de Sint-Jan-Evangelistkerk te Heverlee
---

Opdrachtgever:	Renotec NV Stad Leuven
Projectleiding:	Maarten Smeets
Leidinggevend archeoloog:	Maarten Smeets
Auteurs:	Vanessa Vander Ginst Maarten Smeets
Foto's en tekeningen:	Studiebureau Archeologie bvba (behalve figuren 1.1 t.e.m. 1.3, 2.1 en 3.1. t.e.m. 3.12)

Op alle teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Studiebureau Archeologie bvba mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd, bewerkt en/of openbaar gemaakt, hetzij door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

D/2013/12.825/41

Studiebureau Archeologie bvba
Jozef Wautersstraat 6
3010 Kessel-Lo
www.studiebureau-archeologie.be
info@studiebureau-archeologie.be
tel: 0474/58.77.85
fax: 016/77.05.41

©2013, Studiebureau Archeologie bvba

Administratieve fiche

Administratieve gegevens

Opdrachtgever	Stad Leuven Prof. Van Overstraetenplein 1 3000 Leuven
Uitvoerder	Studiebureau archeologie bvba
Vergunningshouder	Maarten Smeets
Beheer en plaats opgravingsgegevens	Deze gegevens werden na het onderzoek overgemaakt aan het archief van de abdij van Park.
Beheer en plaats vondsten en stalen	De vondsten en stalen werden na het onderzoek overgemaakt aan het archief van de abdij van Park.
Projectcode	2012/441
Vindplaatsnaam	Abdij van Park 7
Locatie	Abdij van Park 7, 3001 Heverlee
Kadasternummers	Leuven, Afd. 12, Sectie E, percelen 123 en 127a (partim)
Lambertcoördinaat 1	174497,87; 172769,32; 35,25
Lambertcoördinaat 2	174499,86; 172793,42; 39,16
Lambertcoördinaat 3	174497,87; 172769,32; 35,25
Lambertcoördinaat 4	174499,86; 172793,42; 39,16
Kadasterplan	Zie fig. 1.4
Topografisch plan	Zie fig. 1.3
Begindatum	14 januari 2013
Einddatum	29 maart 2013

Onderzoeksopdracht

Verwijzing Bijzondere voorwaarden	Zie bijzondere voorwaarden bij het bestek
Archeologische verwachtingen	Gezien de lange geschiedenis van de abdij van Park bevat deze site een belangrijk bodemarchief dat inlichtingen bevat die essentieel zijn voor de bouwgeschiedenis van deze gebouwen.
Wetenschappelijke vraagstellingen	Er werd geen wetenschappelijke vraagstelling geformuleerd.
Aard van de bedreiging	Plaatsing van een vloerverwarming door middel van het Mahr-systeem. Graven van leidingen en convectorputten. Aan de buitenzijde van de kerk wordt tegen de kerkmuren op 1,5 m onder het huidige loopniveau een drainage aangelegd.
Randvoorwaarden	Zie bijzondere voorwaarden bij het bestek

Inhoudstafel

Inhoudstafel	p. 1
Hoofdstuk 1 Inleiding	p. 3
Hoofdstuk 2 Het historisch kader	p. 7
2.1 Politieke en religieuze achtergrond	p. 7
2.1.1 Godfried I met de Baard (1095-1139)	p. 7
2.1.2 de heilige Norbertus van Genep (1080-1134)	p. 8
2.1.3 Een gunstig klimaat	p. 8
2.2 De stichting	p. 9
2.3 De Parkabdij in de middeleeuwen	p. 9
2.4 Andere tijden, nieuwe zeden	p. 10
Hoofdstuk 3 Beknopt bouwhistorisch en iconografisch overzicht van de Sint-Jan-Evangelistkerk	p. 13
Hoofdstuk 4 Werkmethode	p. 23
Hoofdstuk 5 Beschrijving van de sporen	p. 27
5.1 Graven	p. 27
5.2 Muren	p. 32
5.3 De crypte	p. 39
Hoofdstuk 6 Besluit	p. 41
Bibliografie	p. 43
Bijlagen	p. 45
Bijlage 1: Sporeninventaris	p. 47
Bijlage 2: Vondsteninventaris	p. 51
Bijlage 3: Fotoinventaris	p. 53
Bijlage 4: Profieltekeningen	p. 61
Bijlage 5: Harris-matrix	p. 65
Bijlage 6: Opgravingsplan	p. 67

Hoofdstuk 1 Inleiding

In het kader van de aanleg van vloerverwarming in de Sint-Jan-Evangelistkerk, de abdijkerk van de abdij van Park te Heverlee, werd door Onroerend Erfgoed een archeologisch onderzoek voorafgaand aan de werken opgelegd.

Het onderzoek werd door Renotec NV aan Studiebureau Archeologie bvba toevertrouwd. Het terreinwerk werd gefaseerd uitgevoerd van 14 januari 2013 tot en met 29 maart 2013.

De Sint-Jan-Evangelistkerk bevindt zich in het noordoosten van de abdijsite op een hogergelegen zone (fig. 1.1 en 1.2 en 1.4)¹.

In de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) heeft de volledige abdijsite inventarisnummer CAI 2204 (fig. 1.3)². De volledige abdijsite is sinds 16 augustus 1942 beschermd als landschap³.

De abdijsite ligt in verstedelijkte zone en werd bijgevolg niet gekarteerd op de bodemkaart.

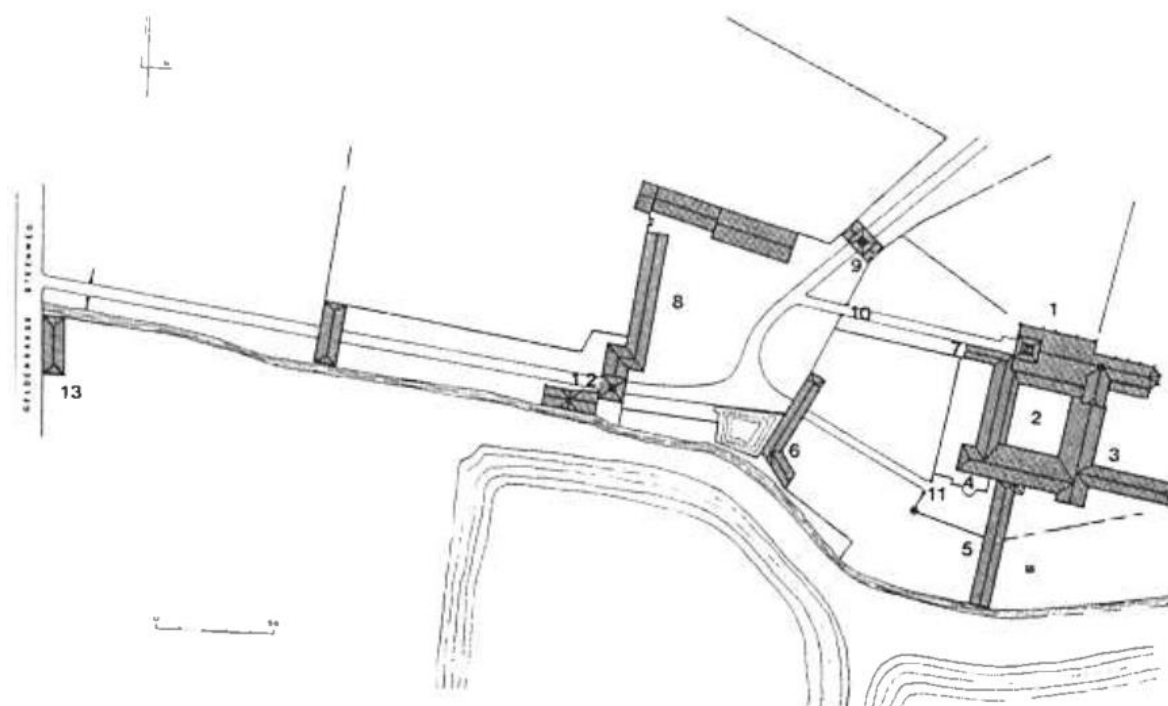
Fig. 1.1: Bovenaanzicht van de abdijkerk, met ten westen ervan het locutorium en ten zuiden ervan het klooster⁴.

¹ Van Lani 1999:10.

² <http://cai.erfgoed.net/>

³ <https://inventaris.onroenderfgoed.be>

⁴ <http://maps.google.be/>

Grondplan met de 18de-eeuwse indeling van het abdijcomplex. (1) abdijkerk (1228, 1280-1296, 1628 en 1729), (2) pand (13de, 15de eeuw, 1558-1562 en 17de eeuw), (3) kloostergebouwen (16de en 17de eeuw), (4) abtswartier (15de eeuw en aanpassingen uit 1724), (5) gastenkwartier (16de, 17de eeuw), (6) provisorienhuis (17de eeuw, 18de-eeuwse aanpassingen, jaartalstenen 1723 en 1725), (7) pastorie (17de eeuw, jaartalsteen 1718), (8) hoevegebouwen: stallingen, wagenhuis en tiendenschuur (1653, 1663-1664), (9) Sint-Norbertuspoort (1722), (10) kerkhofpoort (1723), (11) Leeuwenpoort (1726), (12) Sint-Janspoort of armenpoort (aanpassingen in 1722-1723) met de er bij aansluitende watermolen (1534), (13) het aan de overkant van de Molenbeek gebouwde woongedeelte (1643) van de hoeve van Vinkenbos, een voormalige eigendom van Park.

Fig. 1.2: Plan van de abdijsite met aanduiding van de Sint-Jan-Evangelistkerk (1).

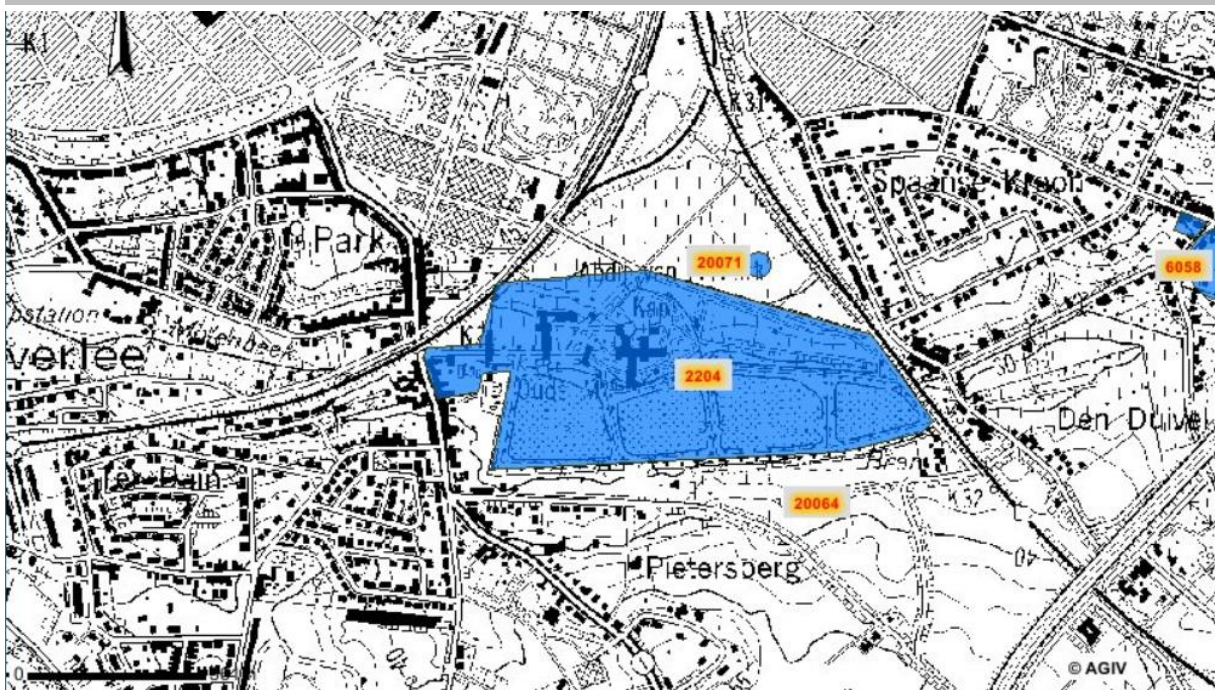

Fig. 1.3: Uittreksel uit de CAI met situering van het projectgebied.

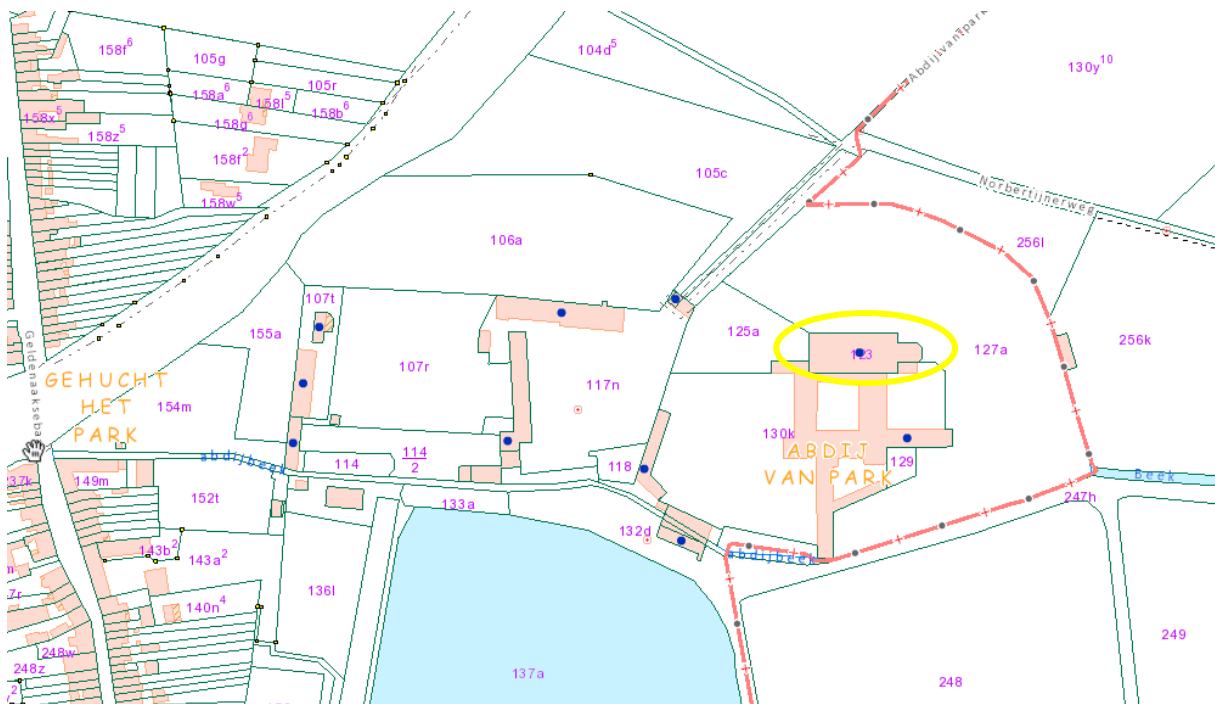

Fig. 1.4: Kadasterplan met situering van het projectgebied⁵.

⁵ http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/?local=nl_BE

Hoofdstuk 2 Het historisch kader

2.1 Politieke en religieuze achtergrond

2.1.1 Godfried I met de Baard (1095-1139)

Tussen 1095 en 1139 beheerst graaf Godfried I met de Baard het politieke leven in Leuven. Na zijn hulp aan de Salische keizer Hendrik IV bij een opstand tegen diens vader verkreeg Godfried (fig. 2.1) in 1106 de titel van hertog van Neder-Lotharingen. Hoewel de titel al veel van haar glans had verloren, was ze territoriaal gezien erg belangrijk aangezien het bezit van de oude Karolingische heerlijkheid Herstal, de Karolingische keizersstad Aken en de mark Antwerpen eraan verbonden was. Verder wist Godfried zijn gebieden nog uit te breiden met onder andere de graafschappen Graven en Bruningerode en verkreeg hij de voogdij over Gemblours.

Fig. 2.1: Anoniem 18de eeuws schilderij van Godfried I met de Baard. Op de achtergrond is de Parkabdij afgebeeld.

Godfried I had een duidelijke politiek die erop gericht was te komen tot een beter bestuurbaar kerngebied met een gelijkmatige(re) bevolking en een evenwichtige bedrijvigheid. Leuven speelde in dit alles een centrale rol als hoofdstad van het graafschap. Godfried I besteedde uitgebreid aandacht aan Midden-Brabant om zo de bestaande handels- en bevolkingsconcentraties in het westen en het oosten van zijn gebied met elkaar te verbinden. Een middel om de bedrijvigheid te verhogen in deze gebieden was de stichting van nieuwe of de begunstiging van bestaande kloosters.

De premonstratenzerabdij van Park (1129) en de benedictijnerpriorij van Vlierbeek (1125) zorgden door hun economische, pastorale en intellectuele bedrijvigheid voor een activering van het Leuvense centrum en het ommeland⁶.

2.1.2 De heilige Norbertus van Gennepe (1080-1134)

Norbertus, afkomstig uit een vooraanstaande familie uit het hertogdom Kleef in het Rijnland, was gewend aan het wereldse leven aan het hof van keizer Hendrik IV toen hij in 1115 een visioen kreeg en daarna een leven van onthechting ging leiden. Omstreeks 1100 was er een klimaat waarin geprobeerd werd de kerk te zuiveren en het religieus leven te verdiepen en te vernieuwen.

Norbertus werd door de Keulse aartsbisschop gewijd en zwierf daarna rond als predikant. Als voorbeeld voor velen, kon paus Calixtus II hem pas na lang aandringen overhalen de winter van 1119 door te brengen in een verlaten benedictijnerpriorij in de dichtbeboste vallei van Prémontré, nabij Laon.

In navolging van de jonge cisterciënzerorde vormde Norbertus samen met een aantal medestanders een gemeenschap. Hierbij stond een communautair leven centraal met het evangelie als leidraad. Norbertus koos de regel van de Heilige Augustinus. In tegenstelling tot andere ordes (zoals de cisterciënzers en de kartuizers) leidde hij geen uitsluitend contemplatief leven, maar combineerde hij het strenge kloosterleven met apostolaat. Norbertus hoopte dat dit actieve optreden kon bijdragen tot de duurzame gezondmaking van een al te institutioneel functionerende kerk.

Zelf trok Norbertus rond in Frankrijk en Duitsland, maar ook in de Zuidelijke Nederlanden. In 1126 moest Norbertus de taak van bisschop van Maagdenburg op zich nemen, waar hij in 1134 stierf en begraven werd.

Prémontré was ondertussen verder uitgegroeid en groepen zwermden van daar uit om nieuwe kloosters te stichten over geheel West-Europa. Nog voor 1150 kwamen in de Zuidelijke Nederlanden achttien abdijen of priorijen tot stand. Dit gebeurde telkens op verzoek en met de steun van de lokale adel. In 1121 werd in Floreffe (graafschap Namen) de eerste gemeenschap gesticht⁷. De oudste Brabantse stichting is de Sint-Michielsabdij te Antwerpen (1124), gevolgd door Grimbergen (ca. 1128), Park (1129), Heillisse (1129-1131), Tongerlo (na 1130), Averbode (1131-1135) en Dielegem (1140)⁸.

2.1.3 Een gunstig klimaat

De nieuwe orde van Norbertus sloot goed aan bij de poging van Godfried I, hertog van Neder-Lotharingen, om te komen tot een beter bestuurbaar kerngebied.

De orde zette zich mee in voor de zielenzorg van de bevolking. Van de abdijen werd verwacht dat zij, op een ogenblik dat de parochies in de steden en op het platteland sterk aangroeiden, de religieuze infrastructuur van het hertogdom mee hielpen uitbouwen.

Daarnaast kenden de stichters/schenkers de sociale en economische waarde van de abdijen met hun gastvrijheid en dienstbetoon en hun rol bij de verhoging van de welvaart door de ontginning van bossen en het opvoeren van de agrarische activiteit⁹.

---

⁶ Van Uytven 1980: 55-57.

⁷ Blom en Lamberts 1993: 37.

⁸ Smeyers 1979: 5-7.

⁹ Smeyers 1979: 7. Van Uytven 1980: 57.

2.2 De stichting

In 1129 schonk Godfried I zijn jachtwarande ten zuidoosten van Leuven aan Walterus, gezelschap van Norbertus en abt van de in 1124 vanuit Prémontré gestichte Sint-Martinusabdij te Laon. Naar aanleiding van deze schenking stond Teytdelinus, meier te Leuven, een molen met aanpalende gronden af.

De oprichtingsakte dateert uit 1129, maar toch wordt er van uitgegaan dat er zich het jaar daarvoor al enkele religieuzen uit de Sint-Martinusabdij ter plaatse bevonden. Alexander van Gulik, bisschop van Luik, bevestigde in 1131 de nieuwe stichting en stond toe dat de kerk werd opgericht. Eénmaal het aantal van twaalf religieuzen zou worden overschreden, werd de nieuwe abdij ook onafhankelijk van haar moederabdij te Laon en kon de gemeenschap een eigen abt kiezen. Al in 1132 werd aan deze laatste voorwaarde voldaan en werd Simon de Saint-Maurice tot eerste abt verkozen.

Bisschop Alberto II van Luik keurde in 1139 op zijn beurt de stichting en de privileges van de abdij goed. In 1142 werd hij hierin gevolgd door paus Innocentius II en in 1144 door paus Eugenius III. In 1154 verkreeg de abdij een belangrijk voogdijprivilegie van keizer Frederik Barbarossa. Hij verleende voorrechten aan de abdij en bekrachtigde haar bezit. Frederik nam de abdij uitdrukkelijk onder zijn bescherming en wees de hertog van Brabant aan als eeuwige voogd en voorspreker. Deze privileges en oorkondes zorgden voor een officiële erkenning en een stevige juridische basis¹⁰.

2.3 De Parkabdij in de middeleeuwen¹¹

Over de 12de en 13de eeuw zijn weinig bronnen bewaard gebleven voor de abdij van Park. Het klooster werd in deze periode georganiseerd en uitgebouwd en kwam ongetwijfeld al tot een zekere bloei. De abdij sloot zich niet af van de buitenwereld, maar verwierf verschillende parochies en landbouwdomeinen. Zowel de wereldlijke als de geestelijke overheden deden ook regelmatig een beroep op de abten voor de bemiddeling in conflicten.

Voorspoed was een noodzakelijke vereiste voor het onderhoud van de abdijbevolking en maakte de materiële uitbouw van de abdij mogelijk. Vooral de 13de eeuw bleek een periode met veel en grote bouwactiviteit.

In 1226 werd onder abt Ywanus van Bierbeek begonnen met de bouw van een nieuwe monumentale kloosterkerk. Al in 1228 werd het deel met koor en dwarsbeuk ingewijd. Gedurende de hele 13de eeuw werd verder gebouwd aan de abdijskerk en de aanvang van de bouw van het schip (met twee zijbeuken) valt omstreeks 1280 onder het abbatiaat van Alardus van Tervuren. Bij de bouw van de meest westelijke travee van het schip verschijnen ook enkele gotische invloeden (spitsboogvormige scheidsarcaden, kruis- en kruisribbengewelven). De toegang tot de gewelven van de kerk was volgens Van Uytven mogelijk via een traptoren tegen de zuidwestelijke hoek van de kerk¹², maar de traptoren die hier nu staat is in alle geval van een latere datum (15de eeuw). Ondanks ingrijpende verbouwingen doorheen de tijd, zijn nog veel elementen van dit gebouw in romaanse bouwstijl herkenbaar.

In de jaren '20 van de 13de eeuw was men ook begonnen met de bouw van het kloosterpand in vroeggotische stijl. Onder het abbatiaat van Alardus van Tervuren werden tussen 1281 en 1287 de wasserij, een kleermakersatelier en de prelatuur opgetrokken.

¹⁰ Smeyers 1979: 8-11.

¹¹ Smeyers 1979: 12-21. Van Uytven 1980: 106-109.

¹² Van Uytven 1980: 106.

Omstreeks 1300 bereikte de abdij van Park een hoogtepunt. De stichting was tot volle wasdom gekomen. Door diverse geschiedschrijvers werd de 14de eeuw gezien als een periode van stilstand of zelfs neergang. Redenen hiervoor waren het niet strikt naleven van het principe van de verzaking van alle persoonlijk bezit, de scheiding tussen de inkomsten van de abt en die van het convent en de relatief korte regeerperioden van de verschillende abten. Ook natuurrampen en misoogsten zorgen voor een terugval van de rijkdom en meermaals moeten grote sommen geld betaald worden voor allerlei belastingen en steun aan de landsheren.

In het begin van de 15de eeuw verbeterde de situatie. Abt Gerardus van Goetsenhoven werd in 1416 benoemd tot aartskapelaan van de hertogen van Brabant. Hierdoor kon de abt (maar ook zijn opvolgers) een invloed uitoefenen op de landsheren. De politieke macht van de abten van de Parkabdij gaat ook terug op het abbatiaat van Gerardus van Goetsenhoven, die zetelde in de Staten van Brabant.

Op 5 juli 1462 werd Theodoor van Tuldel rechtstreeks door paus Pius II aangesteld tot abt van de Parkabdij en werd zijn waardigheid verhoogd door hem het recht van de *pontificalia* te verlenen. Van Tuldel wist te bekomen dat verschillende lasten werden afgeschaft en kon ook vermijden dat in de abdij een commendatair abt zou worden geïnstalleerd.

2.4 Andere tijden, nieuwe zeden¹³

In 1515 werd Ambrosius van Engelen (1515-1543) de nieuwe abt. Met hem deed de renaissance zijn intrede. Onder zijn abbatiaat werd in 1534 de watermolen gebouwd.

Lodewijk van den Berghe volgde in 1543 van Engelen op en legde zich meer toe op de hervormingen van het religieuze leven. De commende en de godsdienstoorlogen hadden grote onrust verwekt en het privé-bezit had zelfs het communautair leven in gevaar gebracht. Van den Berghe herstelde het regulier leven en de armoedebeleving door onder andere de afschaffing van de scheiding van inkomsten tussen de prelaat en de gemeenschap. Ook streefde hij naar het verhogen van het intellectuele peil van zijn kanunniken.

Gedurende de tweede helft van de 16de eeuw werd de abdij meermaals verstoord door militaire acties van zowel Spaanse troepen als de troepen van Willem van Oranje. In 1577 moesten de religieuzen de Parkabdij zelfs een tijdlang ontvluchten. Abt Ambrosius Loots (1577-1583) koos in de strijd met de Spanjaarden de kant van het volk en steunde aanvankelijk Willem van Oranje. Nadat hij was moeten vluchten naar Luik, kwam er een verzoening in 1580, maar de politieke rol van de abten van de Parkabdij was hierna lange tijd uitgespeeld.

Vanaf de tweede helft van de 17de eeuw kende de Parkabdij een forse heropbloei. De burgeroorlog tussen de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden had met de ondertekening van het vredesverdrag van Munster in 1648 een einde genomen. Hoewel de oorlogen nog niet voorbij waren, was de ondertekening van het Twaalfjarig Bestand (1609-1621) onder het bewind van de aartshertogen Albrecht en Isabella toch een voorbode van de naderende vrede.

In het begin van de 17de eeuw werd Johannes Drusius (1601-1634) tot abt benoemd. De abdij kende onder zijn beheer een grote heropbloei. Niet alleen binnen zijn eigen abdij, maar ver erbuiten werd hij met allerlei delicate opdrachten belast.

Johannes Masius (1634-1647) volgde Drusius in 1635 onder moeilijke omstandigheden op. Frans-Hollandse legers die in de buurt van de abdij verbleven, zorgden ervoor dat de religieuzen zich

¹³ Smeyers 1979: 21-34.

moesten terugtrekken in hun refuge. In het daaropvolgende jaar stierven elf kanunniken tijdens een pestepidemie. Toch ontplooidde zich onder zijn abbatiaat een grote bouwnijverheid.

Libertus de Pape (1648-1682) wordt door diverse historici als de grootste abt benoemd omwille van zijn kwaliteiten als administrator, politicus en bouwheer. Vanaf 1648 startte hij de grootste na-middeleeuwse bouwcampagne die de abdij ooit gekend had. De Pape herbouwde het landbouwcomplex en deed een grote tiendenschuur optrekken in bak- en zandsteen. Van groter belang nog waren de herinrichting van de bibliotheek en de refter.

Paulus de Bruyn werd abt in 1702 en werd vanaf het begin van zijn abbatiaat geconfronteerd met de ongemakken van de Spaanse successie-oorlog. Op het einde van zijn abbatiaat werd in 1718 het locutorium, in het verlengde van de abdijskerk, gebouwd.

Dankzij de economische voorspoed die de abdij kende in het begin van de 18de eeuw kon abt Hieronymus de Waerseggere vanaf 1722 radicale aanpassingen aan de gebouwen laten doorvoeren. Het zou de laatste grote bouwcampagne in de abdij worden. De Sint-Jans- en de Norbertuspoorten werden hernieuwd in Lodewijk XV-stijl. Daarop werd het provisorienhuis aangepakt en het abtskwartier herbouwd. Langs twee zijden van het abtskwartier werd een groot terras aangelegd. De abt had ook plannen om de kerk opnieuw in te richten. Alle romaanse elementen verdwenen door verbouwingen of achter het pleister- of stucwerk en het geheel kreeg een eigentijdse inkleding.

De verdere 18de eeuw gebeurden er geen schokkende gebeurtenissen en ging het leven zijn gewone gang tot op het einde van de 18de eeuw de Franse Revolutie uitbrak en de abdij in 1796 werd opgeheven. Enkele van de kanunniken wisten op 16 maart 1797 hun abdij terug te kopen, maar grote delen van de onroerende goederen werden verkocht en gingen zo verloren voor de abdij.

Na een moeilijke periode in het begin van de 19de eeuw, was 11 juli 1836 weer een hoogdag voor de abdij van Park. Een nieuwe gemeenschap werd immers gevormd en de overste kon de mis in de kloosterkerk opdragen en vervolgens in de kapittelzaal het bisschoppelijk decreet voorlezen van de heroprichting van de abdij.

Ook nu nog leeft er een, weliswaar afgeslankte, kloostergemeenschap van kanunniken, lekenbroeders en buitenheren volgens de oude tradities in de abdij van Park. Delen van de abdij werden aan de stad Leuven in erfpacht gegeven, andere delen zijn nog steeds in het beheer van de gemeenschap.

De oude luister van de abdij wordt stilaan hersteld en men is bezig met een grondige restauratie van de verschillende abdijsgebouwen.

Hoofdstuk 3 Beknopt bouwhistorisch en iconografisch overzicht van de Sint-Jan-Evangelistkerk¹⁴

De huidige Sint-Jan-Evangelistkerk is ten dele door de kloostervleugel en het in 1718 gedateerde locutorium omsloten¹⁵. De hedendaagse plattegrond van de kerk omvat een koor van drie traveeën met een vijfzijdige koorsluiting, een zuidkruisarm en drie beuken van vijf onregelmatige traveeën met in het westen een zware toren boven een Toscaans portiek.

Volgens de literatuur gaat de kerk terug op een 13de-eeuwse romaanse kerk die een verbouwing zou zijn van een romaanse kapel die in 1131 gebouwd werd¹⁶. Volgens een andere bron werd de kerk in 1129 gewijd¹⁷.

In 1226 werd onder abt Ywanus van Bierbeek begonnen met de bouw van een nieuwe monumentale kloosterkerk. De oostpartij van de romaanse kerk zou in 1228 gewijd zijn¹⁸. Gedurende de hele 13de eeuw werd verder gebouwd aan de abdijkerk en de aanvang van de bouw van het schip (met twee zijbeuken) valt omstreeks 1280 onder het abbataat van Alardus van Tervuren. Volgens Van Uytven waren de vijf oostelijke traveeën van de romaanse kerk gebouwd volgens het klassieke driebeukige schema, gescheiden door halfronde bogen op vierkante pijlers. De lichtbeuk zou door een vlakke zoldering afgedekt zijn geweest, de zijbeuken door kruisgewelven. De meest westelijke travee zou al meer gotisch van opzet zijn. De oorspronkelijke westgevel zou aanvankelijk een basilicaal profiel hebben, met drie gevelvlakken die vertikaal afgelijnd werden door zware steunberen die op een zadeldakachtige afschuining eindigden en die ieder een rondboogportaal met bovenliggend roostervenster bevatten.

Op een reconstructie van Lemaire van de romaanse kerk is een driebeukige kerk afgebeeld, met rechte westzijde, een transept en een rechthoekige apsis (fig. 3.1). Volgens vroegere opgravingen, aangeduid op deze reconstructie, zouden ten oosten van en in verbinding met dit transept zes rechthoekige kapellen bestaan hebben¹⁹. Nog op de reconstructie staan in het schip van de kerk, op de overgang tussen de midden- en de zijbeuken vierkante zuilen getekend die ingekleurd staan als opgegraven gedeeltes. In Van Uytven is een gelijkaardige reconstructie opgenomen (fig. 3.2)²⁰.

De romaanse kerk bleef nadien vrijwel ongewijzigd tot de oorspronkelijk rechte koorsluiting sinds 1626 onder abt Drusus vervangen werd door de vijfzijdige absis van zandsteen²¹. De crypte in het hoogkoor werd onder dezelfde abt gebouwd.

Onder abt de Waerseggere zou de kerk in 1729 aangepast worden aan de heersende barokstijl. De romaanse zuilen werden gesloopt, de zijbeuken werden opgetrokken en er werden bovenlichten aangebracht. Het koor werd eveneens opnieuw ingericht. Nog in hetzelfde jaar werd de huidige kerktoeren van zandsteen opgetrokken naar ontwerp van A. Thys. Deze klokkentoren kwam op de plaats te staan van de oorspronkelijke westvleugel met romaans portaal en gotisch raam²².

¹⁴ Tenzij anders vermeld, werd het kaartmateriaal ter beschikking gesteld door de heer S. Van Lani.

¹⁵ <https://inventaris.onroerendergoed.be/dibe/relict/42566>

¹⁶ Van Lani 1999: 27-28.

¹⁷ Kubach & Verbeek 1976: 924.

¹⁸ Van Uytven 1980: 107.

¹⁹ Deze informatie is gebaseerd op het plan uit Lemaire 1971. Over de opgravingen werd geen verdere informatie verstrekt.

²⁰ Van Uytven 1980: 107.

²¹ Van Lani 1999: 27-28.

²² Baisier & Van Lani 2003: 33.

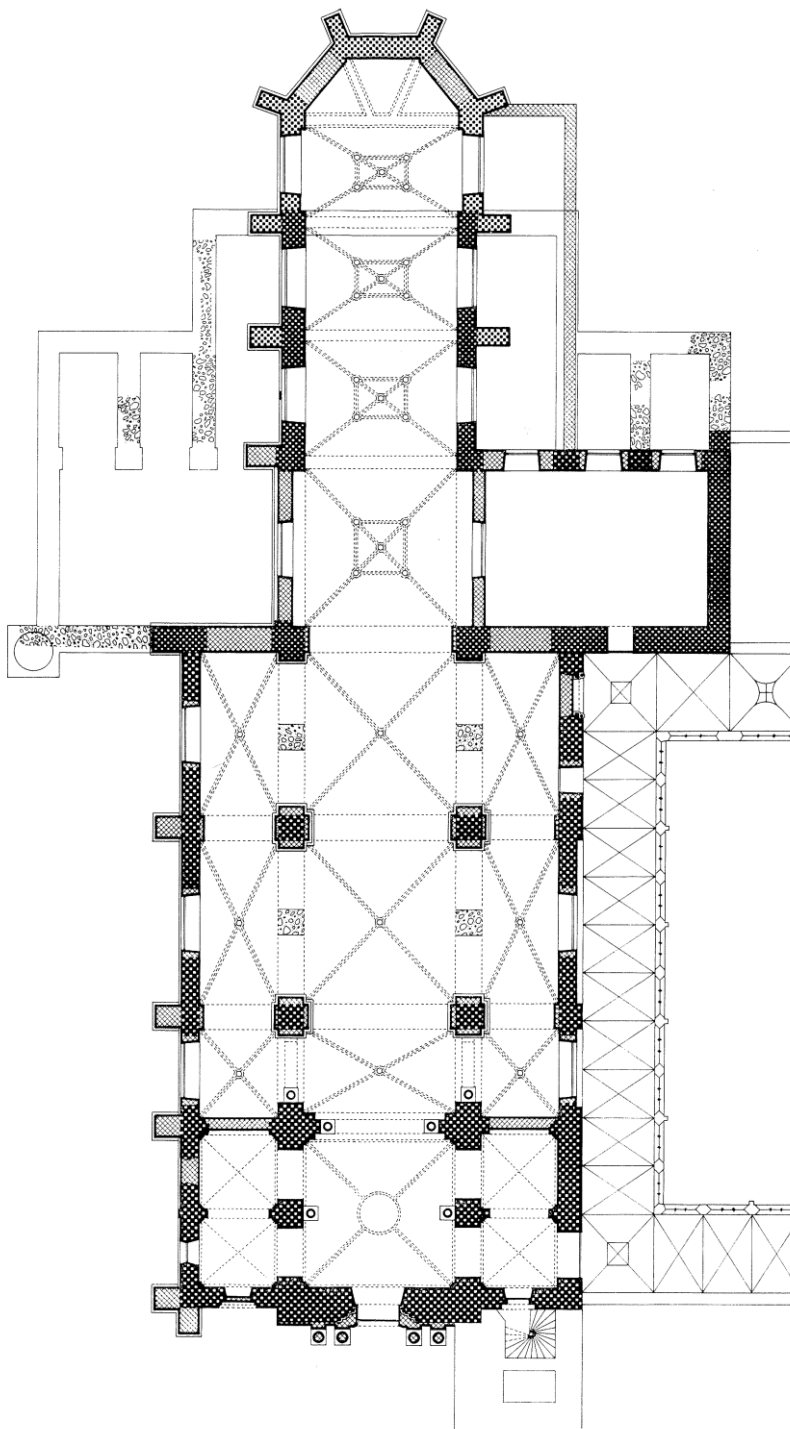

Fig. 3.1: Plattegrond van de Sint-Jan-Evangelistkerk met aanduiding van eerdere opgravingen uit: Lemaire 1971: 132.

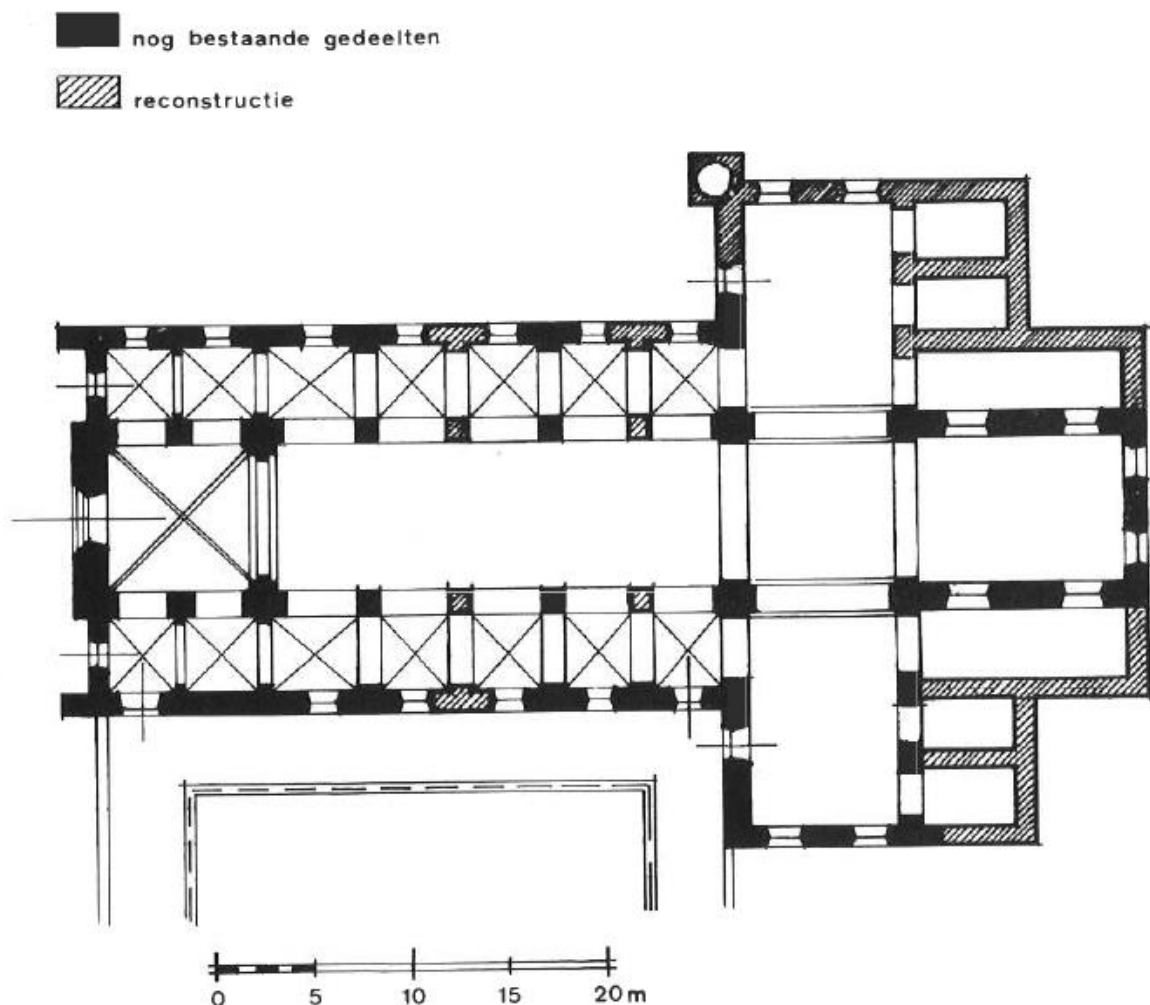

Fig. 3.2: Plattegrond van de romaanse Sint-Jan-Evangelistkerk. Uit: Van Uytven 1980: 107.

De noordkruisarm van het transept werd in 1728 afgebroken. De zes romaanse transeptkapellen zouden nu eveneens worden gesloopt²³. De huidige meest westelijke sacristieruimte vormt de resterende zuidkruisarm van het transept. Tijdens restauratiewerken zou in de onderbouw van de toren de romaanse ingang blootgelegd zijn²⁴.

In de loop van de 18de eeuw werden de wanden van de kerk met steunberen verstevigd²⁵.

Het abdijcomplex van Park is weergegeven op de plattegrond van Leuven van Jacob van Deventer uit 1560²⁶. De weergave van de abdij is echter zeer schematisch en voor iconografische doeleinden weinig geschikt (fig. 3.3).

²³ Van Uytven 1980: 108.

²⁴ Van Lani 1999: 27-28.

²⁵ <https://inventaris.onroerendergoed.be/dibe/relict/42566>

²⁶ <http://opteron1.kbr.be>

Fig. 3.3: Detail uit de kaart van Jacob van Deventer uit 1560.

De oudste momentopnamen van het abdijcomplex zijn twee kopergravures, gepubliceerd door J.B. Gramaye in 1610 (fig. 3.4 en fig. 3.5). De gravure van het abdijcomplex vanuit het westen toont de kerk met een deuropening in romaanse stijl met erboven een eerder gotische venster en een toren. Ten noorden van deze hoofdingang is een andere deur afgebeeld. Het is onduidelijk of het hier een deuropening in een noordelijke zijbeuk betreft. Net achter de westgevel is een klokkentoren zichtbaar. Op de afbeelding van Gramaye die het abdijcomplex vanuit het zuiden weergeeft, is een rechte koorafsluiting afgebeeld.

Op de afbeelding van de kerk vanuit het westen op een gravure van Vostermans uit 1649 lijkt de westgevel hoger te zijn opgetrokken (fig. 3.6). Ook hier is een deuropening in romaanse stijl aanwezig en net als op de gravure van Gramaye is ten noorden van de hoofdingang een tweede deur afgebeeld. Net achter de westgevel bevindt zich een klokkentoren. Op deze gravure is het transept, waarvan in 1728 de noordkruisarm werd afgebroken, duidelijk zichtbaar.

Op een gravure van Harrewijn uit 1663, die de kerk vanuit het zuiden weergeeft, is een veelzijdige koorafsluiting getekend (fig. 3.7). De weergave op de gravure van L. Vostermans uit 1649 lijkt eveneens reeds een veelzijdige koorafsluiting te hebben, maar de weergave is vrij onduidelijk. Verder wordt ook de klokkentoren op de gravure van Harrewijn afgebeeld.

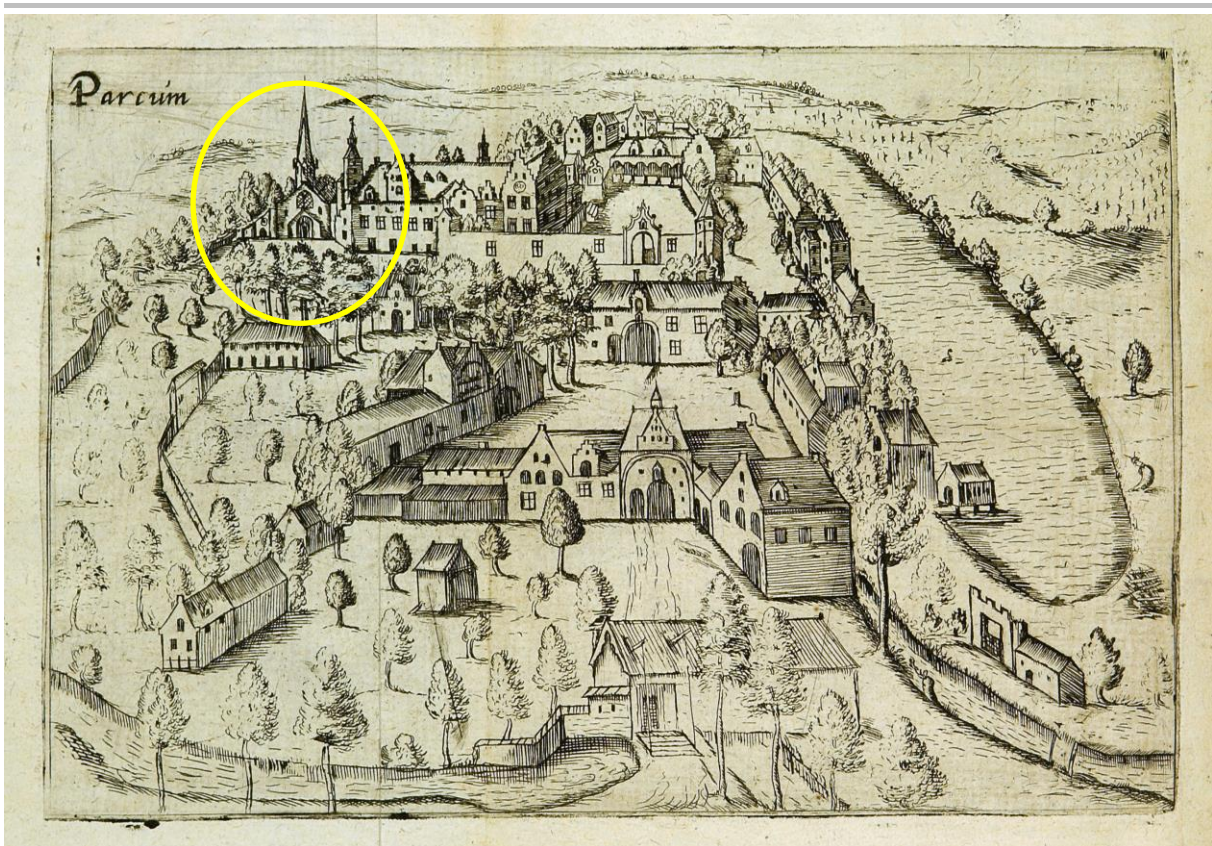

Fig. 3.4: Gravure van Gramaye uit 1610.

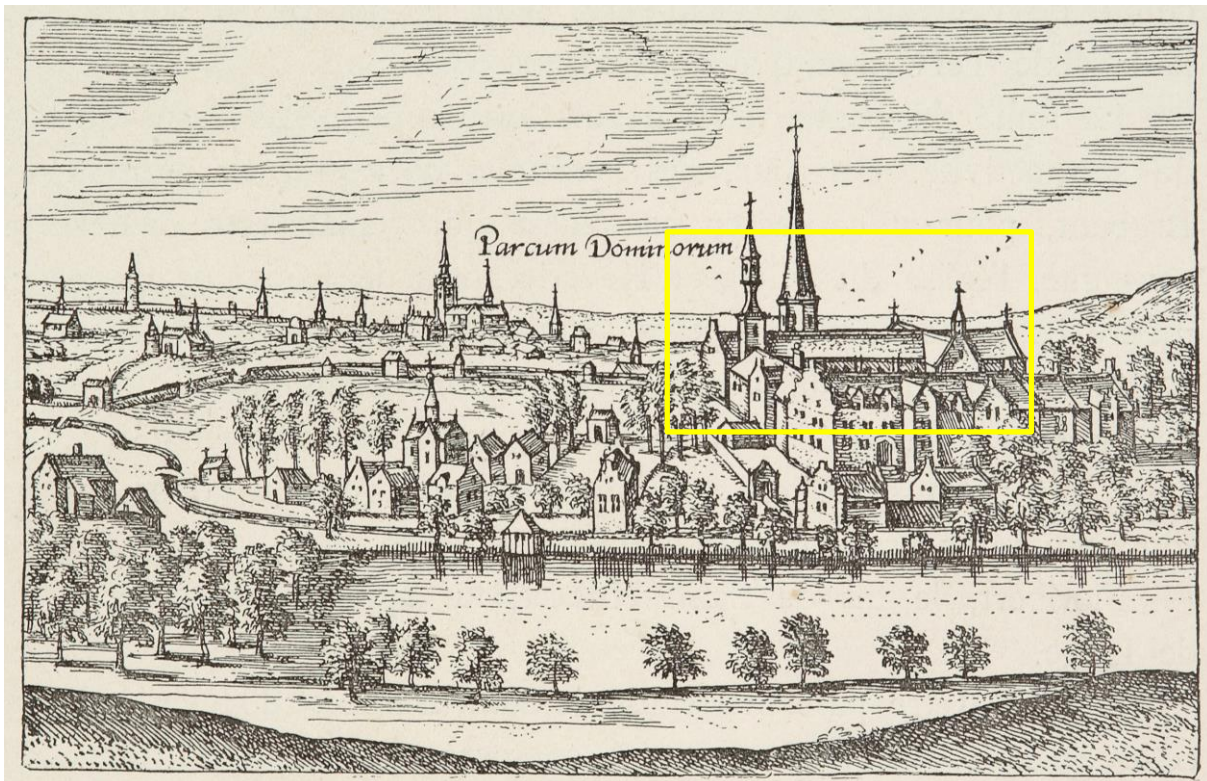

Fig. 3.5: Gravure van Gramaye uit 1610.

Het archeologisch onderzoek in de Sint-Jan-Evangelistkerk te Heverlee

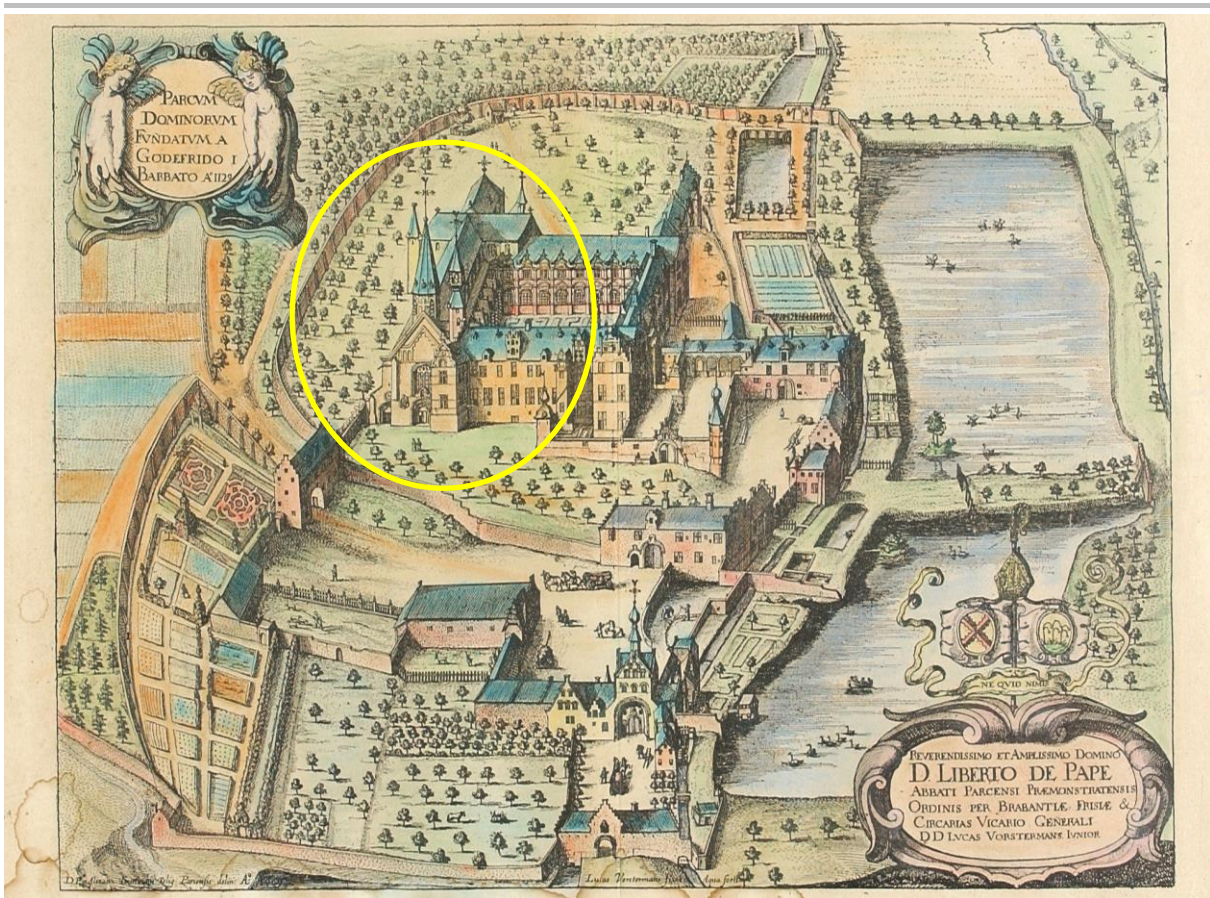

Fig. 3.6: Ingekleurde gravure van L. Vostermans uit 1649. In de hoofding is foutief de datum 1669 vermeld.

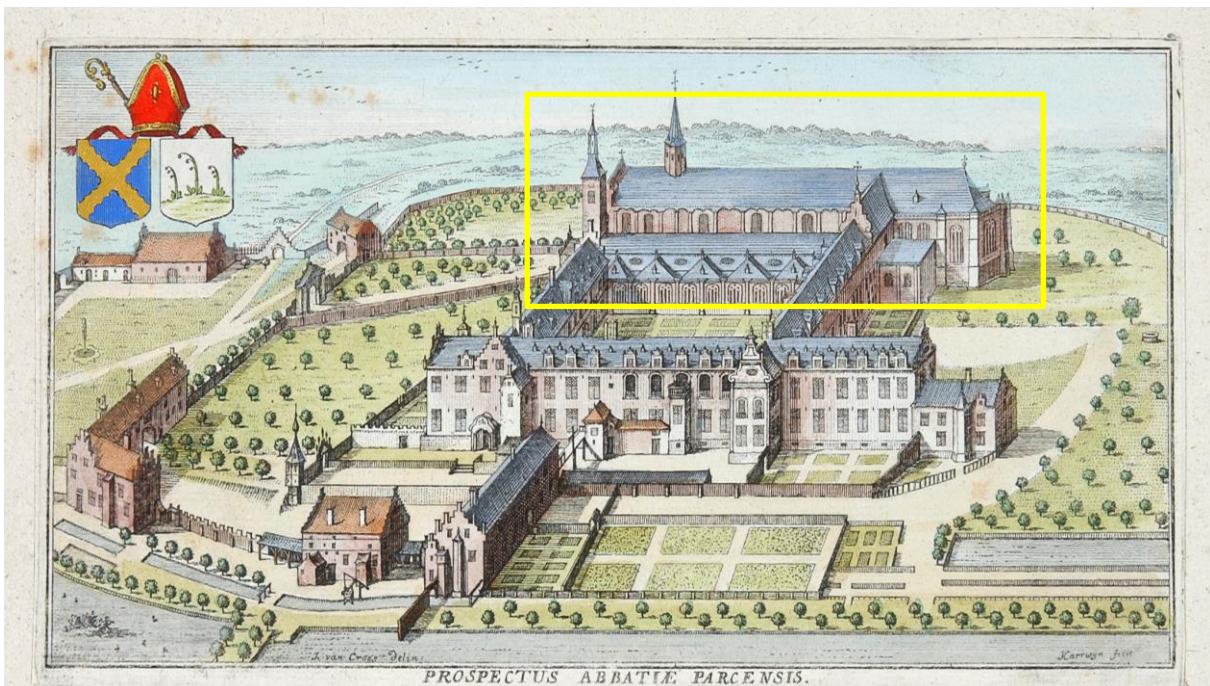

Fig. 3.7: Ingekleurde gravure van Harrewijn uit 1663.

De weergave van de kerk op de tekeningen uit het kaartboek van Joris en Willem Subil uit 1665 zijn zeer schetsmatig weergegeven. Er kan wel een transept worden herkend (fig. 3.8).

Een prekadastrale kaart van het 2de helft van de 17de eeuw toont een driebeukige kerk met verhoogd middenschip met vensters, een klokkentoren, een transept en een veelzijdige koorafsluiting (fig. 3.9).

Fig. 3.8: Detail van een tekening uit het kaartboek van Joris en Willem Subil uit 1665.

De gravure van Sanderus met de toestand in 1726 is de laatste afbeelding van de abdij voor haar afschaffing op het einde van de 18de eeuw (fig. 3.10)²⁷. De gravure toont het huidige locutorium ten zuidwesten van de kerk. De kerk vertoont een verhoogd middenschip met zadeldak, een klokkentoren, een transept en een veelzijdige koorafsluiting.

Een kadasterplan van omstreeks 1850, geeft de steunberen rond de kerk weer die in de loop van de 18de eeuw zouden gebouwd zijn (fig. 3.11). Het noordtransept is niet meer weergegeven.

²⁷ Persoons & Van der Haegen 2000: schutblad.

De afbeelding van de abdijkerk op de Ferrariskaart (1771-1777) is te schetsmatig om informatie te kunnen verstrekken over het uitzicht van de kerk (fig. 3.12). Wel valt ook hier de afwezigheid van het noordtransept op.

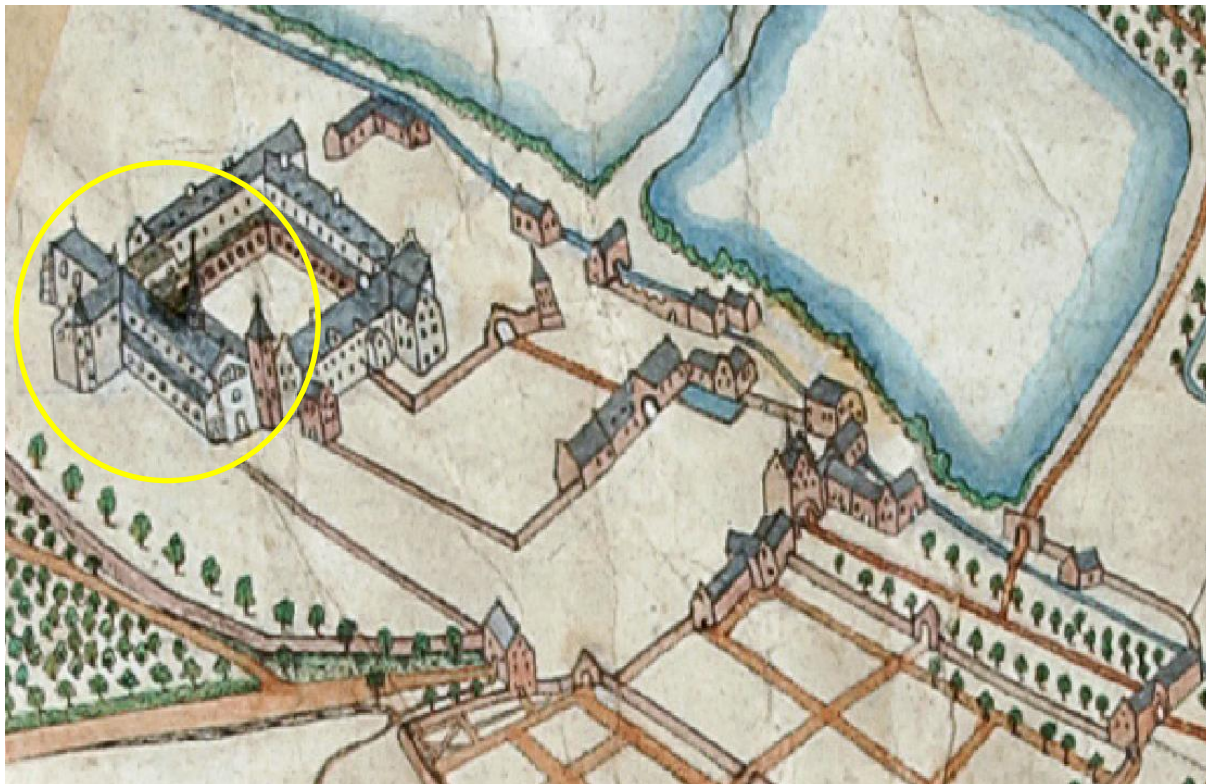

Fig. 3.9: Detail van een prekadastrale kaart van het 2de helft van de 17de eeuw.

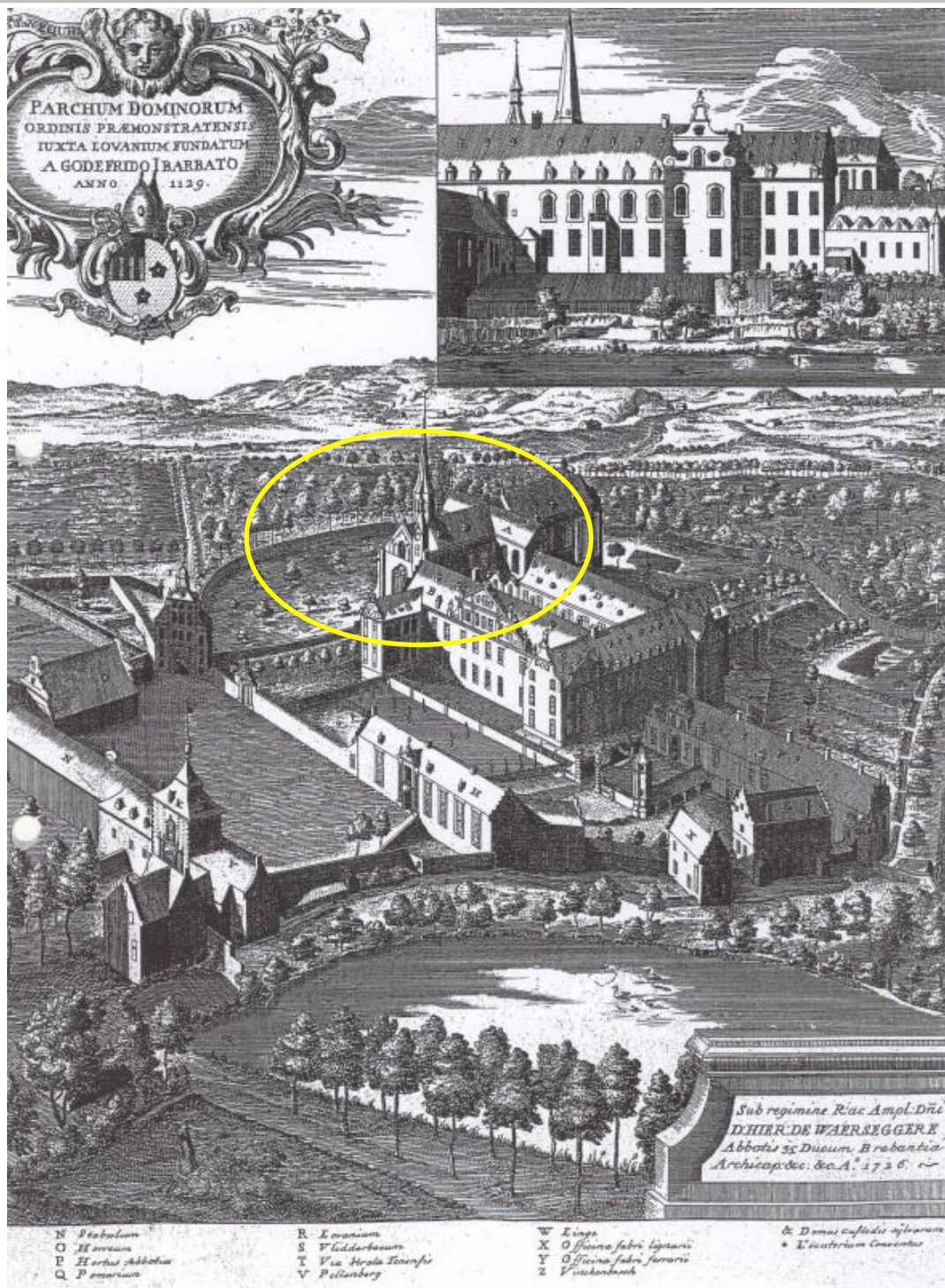

Fig. 3.10: Detail uit de gravure van Sanderus met de toestand in 1726.

Fig. 3.11: Detail uit een kadasterplan van omstreeks 1850.

Fig. 3.12: Uittreksel uit de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied.

Hoofdstuk 4   Werkmethode

Het aantal convectorputten dat diende uitgegraven te worden in functie van de vloerverwarming en hun exacte locatie werd, in onderling overleg, gewijzigd tegenover de initiële plannen. De locatie van de convectorputten werd herbekeken teneinde zo min mogelijk schade aan het potentieel archeologisch bodemarchief te berokkenen en om de stabiliteit van de kerk niet nodeloos in het gedrang te brengen. Zo werden vier putten die in het schip van de kerk op de overgang van de midden- naar de zijbeuken waren voorzien naar de zijbeuken verlegd, aangezien op de overgang van de midden- naar de zijbeuken kettingmuren te verwachten waren.

Oorspronkelijk waren er drie putten in het hoogkoor gepland, waarvan één net voor het altaar. Aangezien op deze plaats een 17de-eeuwse crypte aanwezig was, waarvan de exacte afmetingen niet meer gekend waren, werd gevraagd om eerst de crypte te openen en deze op te meten, zonder evenwel fysiek de crypte te betreden. De crypte bleek zich uit te strekken in de voor de putten voorziene zone, waardoor de geplande put van plaats werd veranderd en aan de zuidkant van het altaar werd uitgegraven.

Het vrijliggende gedeelte van de crypte werd gefotografeerd en manueel opgetekend en ingepast in het digitaal plan van de kerk. Een gedeelte van de crypte was afgesloten door een recenter bijgemetselde bakstenen muur.

De overige twee putten die voorzien waren in het hoogkoor werden eveneens verlegd naar de overgangszone tussen schip en hoogkoor. Dit voornamelijk om de historische vloer niet te veel schade te berokkenen bij het uitbreken ervan en om het patroon in de vloer zo veel mogelijk te sparen.

Concreet dienden er na de wijzigingen zes convectorputten tot op een diepte van 1 m onder het vloerniveau gegraven te worden in het schip van de kerk, één in het hoogkoor en twee in de twee ruimtes die als sacristie gebruikt worden ten zuiden van het koor.

Tevens dienden deze convectorputten met elkaar verbonden te worden met sleuven die een diepte van 30 cm moesten bereiken.

De absolute hoogte van de vloer in het kerkship bedraagt 38,46 m, deze in het koor 38,76, deze in het hoogkoor 39,05 m en deze in de sacristie 38,66 m.

Bij het weghalen van de vloer door de aannemer werd vastgesteld dat zich onder deze vloer in het kerkship en in de meest westelijke sacristie een laag beton van ca. 20 tot 30 cm dikte bevond. Navraag leerde dat het volledige schip in de jaren '80 reeds was afgegraven tot op een diepte van naar schatting 30 cm (fig 4.1 t.e.m. 4.3.). Foto's van de werken, na het reeds aanbrengen van een steriele zandlaag, werden door de prior ter beschikking gesteld.

Hierdoor was de diepte voor de werkzaamheden van de aannemer op deze plaatsen bereikt en dienden de sleuven niet verder verdiept of archeologisch opgevolgd te worden. In de meest oostelijke sacristie en in de ruimte ten oosten van deze sacristie en net ten zuiden van het hoogkoor bevond zich onder de tegels evenwel geen beton maar een laag zavel. Deze moest in de zones waar leidingen voorzien waren alsnog uitgegraven worden tot op een diepte van ca. 30 cm onder de tegels.

In het westen van de meest westelijke sacristie en in het oosten van de oostwestgeoriënteerde sleuf ten oosten van werkput 2 in de zuidelijke zijbeuk van het kerkship, diende deze zones voor de leidingen tot op een diepte van -50 cm onder de tegels te worden uitgegraven; teneinde op deze plaats de onderboring van de westmuur van het zuidtransept te kunnen verwezenlijken.

Op vraag van de aannemer diende na de uitvoering van de werken in de kerk de ca. 30 cm brede sleuven tussen de convectorputten in de zuidelijke zijbeuk en de ruimte rond de meest zuidoostelijk gelegen convectorput in de zuidelijke zijbeuk nog bijkomend 25 cm verdiept te worden.

De convectorputten zelf werden laagsgewijs verdiept, maar bij gebrek aan een archeologisch relevant vlak, werden ze meteen tot op de vereiste diepte (1 m onder het vloerniveau) leeggeschept. De vier profielwanden en de bodem van elke put werden met het truweel opgeschoond.

De putten, putwanden en de aanwezige sporen werden handmatig ingetekend en naderhand in het digitale overzichtsplan ingepast. Alle sporen werden gefotografeerd en geregistreerd gebruik makend van de Harris-matrix.

Van alle aangetroffen muren werden indien mogelijk mortelstalen genomen en stalen van het bouw materiaal. Indien aanwezig werd tevens houtskool uit de mortel bemonsterd voor een mogelijke ¹⁴C-datering.

Bij het uitgraven van de putten werd enkel los botmateriaal aangetroffen, maar nergens dateerbare vondsten.

De werken voorzagen ook in het uitgraven van een sleuf voor het plaatsen van een drainage aan de voet van de noordelijke buitenmuur van de kerk, op het kerkhof dat in de tweede helft van de 19de eeuw werd aangelegd ten noorden van de kerk. Alle historische bronnen van voor de 19de eeuw tonen geen kerkhof, maar een boomgaard op deze locatie.

Toch vroeg Onroerend Erfgoed ook deze werken archeologisch op te volgen. Omdat er zich nog graven tegen de kerkmuur bevonden (met grafkelders) en ook de strooiweide vergraven diende te worden, lagen deze werken zeer gevoelig. Daarom is op de werfvergaderingen beslist om de bestaande riolering te optimaliseren en werd hier geen bijkomend graafwerk verricht. Een bijkomende archeologische interventie op het kerkhof was dan ook niet meer nodig.

Fig. 4.1: Eerdere uitgraving in het kerkkoor en -schip.

Fig. 4.2: Eerdere uitgraving in het koor.

Fig. 4.3: Eerdere uitgraving in het kerkship.

Hoofdstuk 5 Beschrijving van de sporen

5.1. Graven

In vijf werkputten (werkput 1, 3, 4, 5 en 7) werden in de profielwanden en in het vlak sporen van grafkuilen aangetroffen (fig. 5.1 en 5.2). Deze werden steeds doorheen de C-horizont gegraven. Gezien de geringe omvang van de werkputten werd geen van de kuilen volledig aangesneden. Vermoedelijk betreft het allemaal oostwestgeoriënteerde graven, al is wegens de beperkte aanwezigheid van deze sporen in de werkputten wel enige voorzichtigheid geboden. Op een hoekje van een graf na, dat in werkput 3 werd aangesneden, bevonden deze graven zich steeds dieper dan de te verstoren (en opgegraven) diepte van 1 m onder het vloerniveau.

Het aangetroffen graf in werkput 3 bevond zich op 90 cm onder de huidige kerkvloer (S 1). Bij het uitgraven van de kuil werd een zeer klein gedeelte (40 x 30 cm) van de kist (S 11) geraakt, de rest van het graf bevindt zich nog onder het profiel (fig. 5.3). Het hout van de kist bleef redelijk gaaf bewaard. Dit graf lag in een grafkuil (S 60) die een grotere (167 cm brede) grafkuil (S 10) oversneed. Deze grotere grafkuil gaat ca. 1 m diep zoals in het profiel te zien is. De graven zelf zitten allicht nog grotendeels onder het profiel, aangezien bij de uitgraving van de put geen menselijke botresten werden aangetroffen.

In werkput 7 bevonden zich drie grafkuilen (S 32, S 34 en S 36) (fig. 5.4). De kuilen S 32 en S 36 bevonden zich respectievelijk in het zuiden en in het noorden van de aangelegde werkput en zaten grotendeels onder het profiel. Grafkuil S 34 is over een lengte van ca. 48 cm in het midden van deze werkput aangesneden en lijkt met zekerheid een oostwestgeoriënteerd graf te zijn.

In werkput 4 werden twee grafkuilen net aangesneden (S 29 en S 30). Grafkuil S 29 is over een lengte van ca. 10 cm teruggevonden en grafkuil S 30 over een lengte van ca. 43 cm en een breedte van ca. 85 cm.

In werkput 5 werd één ca. 98 cm brede grafkuil opgegraven (S 15) die zich over ca. 1m in de werkput bevond (fig. 5.5).

In werkput 1 tenslotte werden drie grafkuilen (S 38, S 42 en S 44) aangetroffen (fig. 5.6). Deze grafkuilen bevonden zich andermaal amper in de werkput (respectievelijk over een lengte van 8, 7 en 17 cm).

De ouderdom van deze begravingen kan met het uitgevoerde archeologisch onderzoek niet worden bepaald. Dit is enerzijds te verklaren door de geïsoleerdheid van de uitgegraven werkputten, zodat de graven niet aan andere structuren kunnen gelinkt worden. Enkel van grafkuil S 38 in werkput 1 kan vastgesteld worden dat deze recenter is dan de muur (S 46) die ten zuiden ervan werd aangetroffen (zie infra) (fig. 5.7). Anderzijds werd nergens dateerbaar materiaal in de vulling van de grafkuilen aangetroffen.

Wel lijkt, op basis van het beperkte aantal grafkuilen en het beperkte aantal oversnijdingen (uiteraard voor zo ver vast te stellen in de beperkte te onderzoeken oppervlakte) de densiteit van begraving niet heel hoog te zijn geweest, wat niet onlogisch is in een abdijkerk.

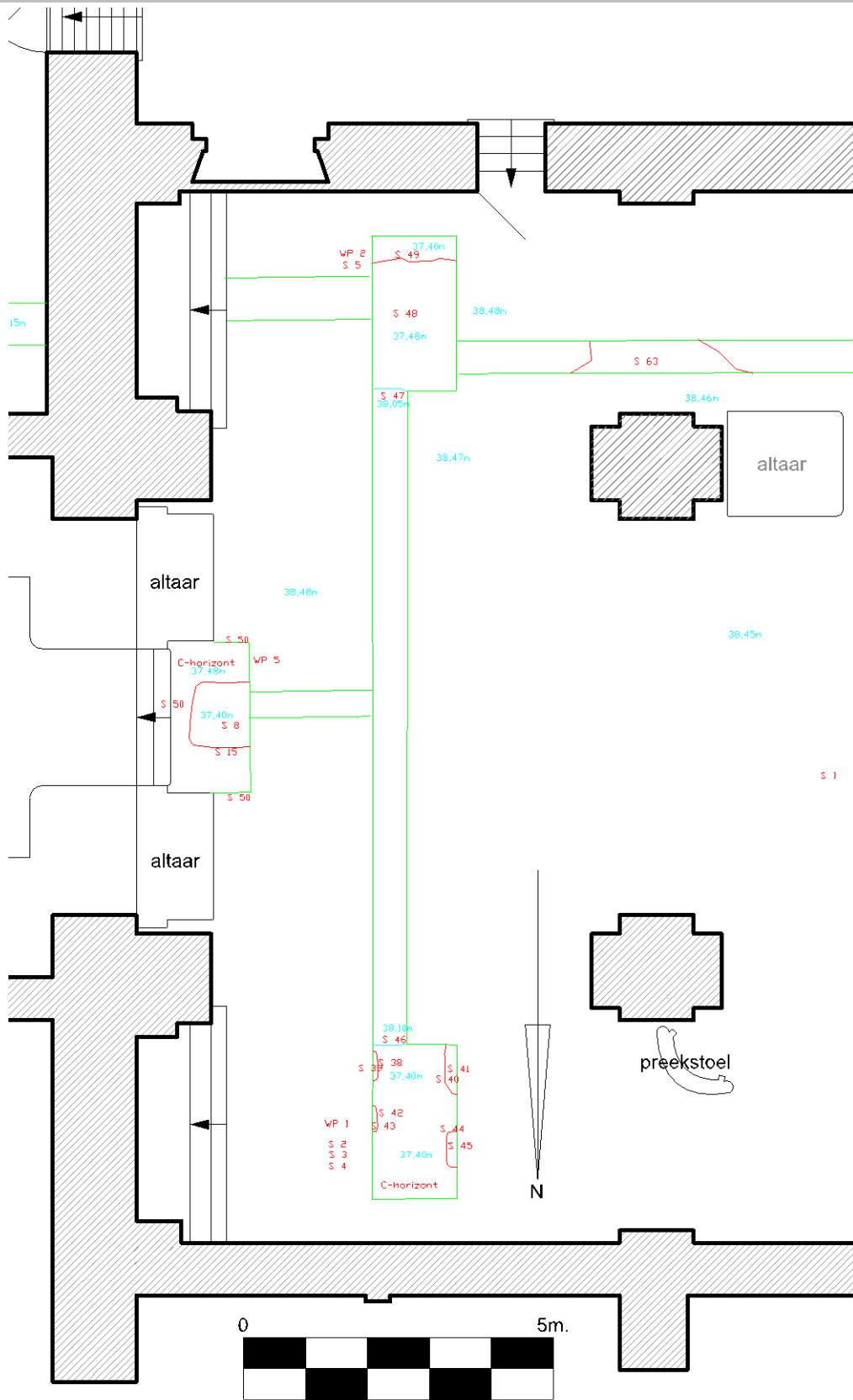

Fig. 5.1: De werkputten 1, 2 en 5: detail.

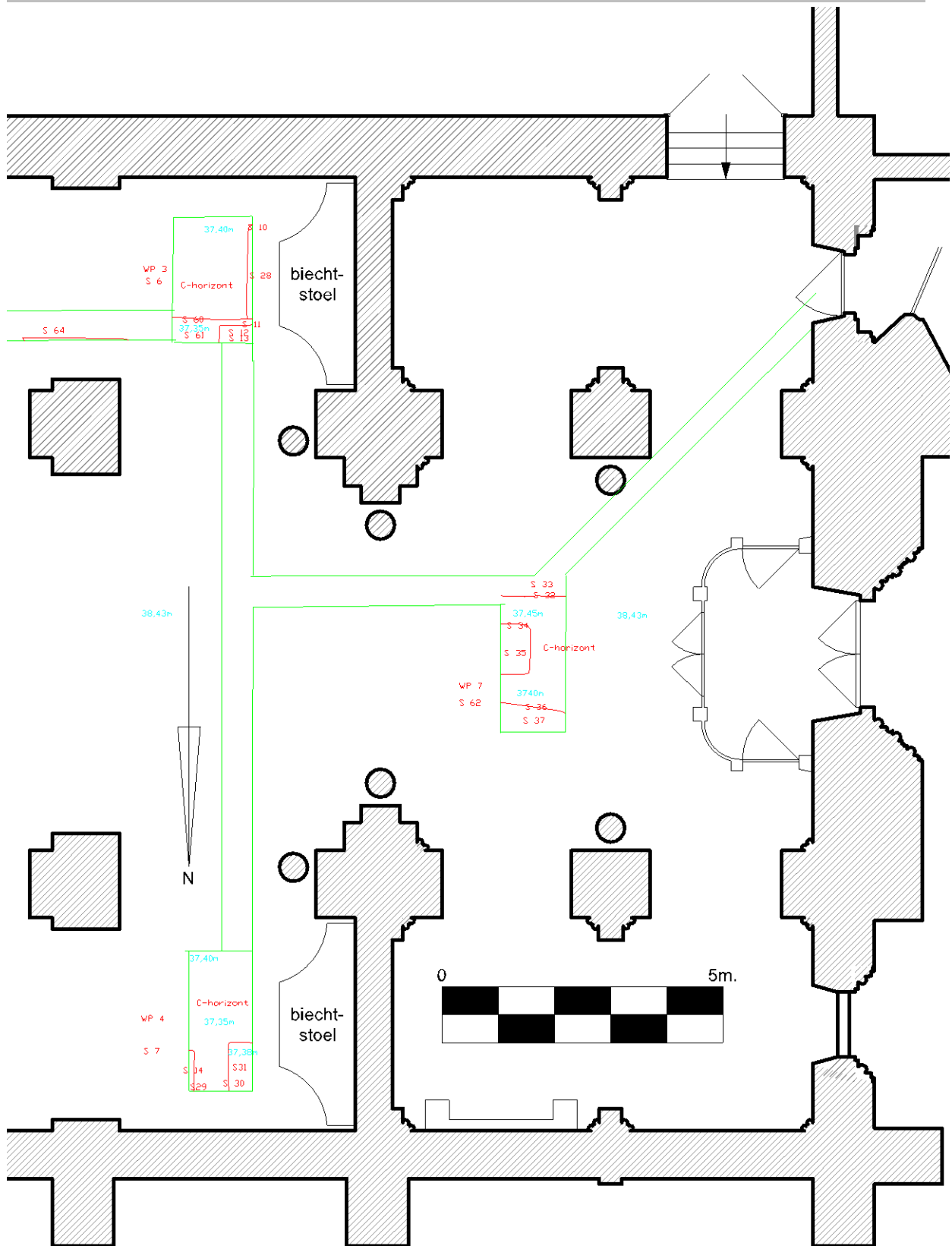

Fig. 5.2: De werkputten 3, 4 en 7: detail.

Fig. 5.3: De kist (S 11) in grafkuil S 60 die een grotere grafkuil (S 10) oversnijdt in WP 3.

Fig. 5.4: De drie grafkuilen in WP 7.

Fig. 5.5: Grafkuil S 15 in WP 5.

Fig. 5.6: De grafkuil (S 44) in WP 1.

5.2 Muren

In de twee meest oostelijk gelegen werkputten in het kerkship werden in het profiel resten van vermoedelijk kettingmuren gevonden. In de achteraf verdiepte sleuf (30 cm breed) in de zuidelijke zijbeuk werden de funderingen van de huidige twee vrijstaande pijlers in het schip aangetroffen. In de aangelegde werkputten in de twee sacristieruimtes werden naast de fundering van het zuidtransept, de mogelijke resten van een oudere sacristie en een oudere oostwestgeoriënteerde muur ook resten van drie grafkelders aangetroffen.

In werkput 1 en 2 in het kerkship werd in respectievelijk het zuid- en het noordprofiel een muur aangetroffen (S 46 en S 47) (fig. 5.7 en fig. 5.8).

Het betreft muren in onregelmatige blokken ijzerzandsteen. De noordmuur was opgebouwd met zandmortel en bleef tot op een diepte van 61 cm onder de huidige vloer bewaard, de zuidmuur bevatte lichtgrijze kalkzandmortel en bleef bewaard tot op een diepte van 93 cm onder de vloer. Beide muren waren tot in de C-horizont uitgegraven.

In werkput 1 werd in het westprofiel een laag mortelbrokken en baksteenbrokken opgemerkt (S 41). Deze laag lijkt over de kettingmuur heen te lopen. Vermoedelijk betreft het een recenter uitbraakspoor.

Beide aangetroffen muren (S 46 en S 47) bevonden zich in de as van de huidige zuilen in het schip en op respectievelijk 330 cm en 312 cm van de huidige noord-en zuidelijke binnenmuur van het driebeukige kerkship. Gelet op deze positie worden de muren dan ook als kettingmuren beschouwd. In de aangelegde werkputten meer in het westen van het kerkship (werkput 3 en 4) werden deze muren niet aangetroffen.

Mogelijk betreft het de kettingmuren van de romaanse kerk.

Fig. 5.7: De noordelijke kettingmuur S 46 in WP 1 met in het profiel ten oosten ervan grafkuil S 38.

Fig. 5.8: De zuidelijke kettingmuur S 47 in WP 2.

Deze aangetroffen muurresten liggen op een andere plaats dan waar op het plan van Lemaire en Van Uytven rechthoekige pijlers weergegeven worden. Het is op basis van hun plannen niet duidelijk of ze daadwerkelijk de hele zone tussen de midden- en de zijbeuken opgegraven hebben en enkel pijlers aangetroffen hebben of dat men doelbewust slechts op enkele plaatsen gegraven heeft en de aanwezige muurresten als pijlers geïnterpreteerd heeft.

In de achteraf verdiepte sleuf (30 cm breed) in de zuidelijke zijbeuk werden de funderingen van de huidige twee vrijstaande pijlers in het schip aangetroffen. De fundering (S 64) van de meest westelijke pijler werd in het noordprofiel van de sleuf opgemerkt. Het betreft een fundering die slordig opgemetseld is met brokken steen, baksteen, kalksteen en blauwe steen met een harde lichtgrijze kalkmortel. De fundering (S 63) van de meest oostelijke zuil bevond zich over een lengte van ca. 2,90 m over de volledige breedte van de sleuf en werd opgemetseld met baksteenbrokken en een harde witte kalkmortel (fig. 5.9).

In de huidige twee sacristieruimtes werden in de twee aangelegde werkputten muurresten gevonden (fig. 5.10). In het oostprofiel van werkput 8 werd een noordzuidgeoriënteerde muur aangetroffen die opgebouwd was met gekapte blokken ijzerzandsteen met eronder een fundering van ongekapte blokken ijzerzandsteen en gele zandmortel (S 18) (fig. 5.11). Deze muur zat op 50 cm onder het huidige vloerniveau in de sacristie.

Ongeveer loodrecht op deze funderingsmuur bevond zich een muurtje (S 22) opgebouwd uit één rij bakstenen (27 x 13,5 cm) met gele zandmortel. Het muurtje bleef over een hoogte van 28 cm bewaard.

Fig. 5.9: De fundering van de meest oostelijke zuil in de zuidelijke zijbeuk.

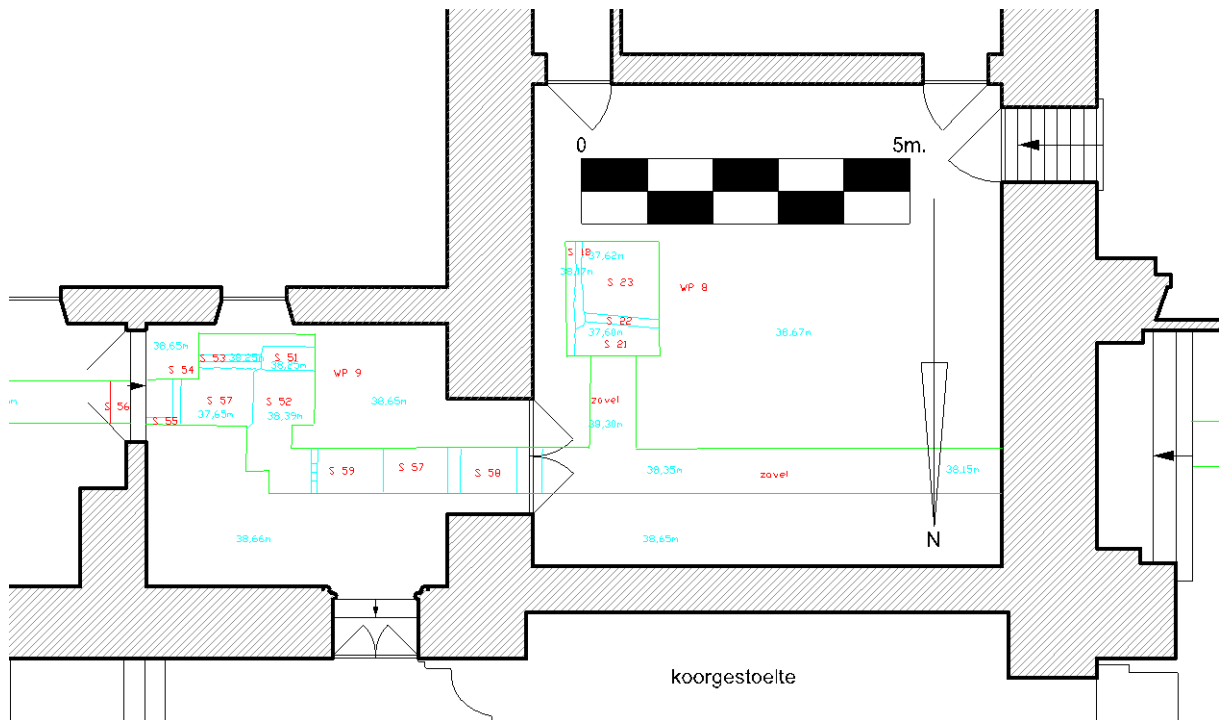

Fig. 5.10: De werkputten 8 en 9: detail.

Fig. 5.11: De ijzerzandstenen muur S 18 en het recentere bakstenen muurtje S 22 in WP 8.

Het bakstenen muurtje betreft mogelijk een restant van een grafkelder die tegen de oudere muur in ijzerzandsteen (S 18) was aangebouwd. Deze oudere zandstenen muur (S 18) maakte vermoedelijk deel uit van het transept van de romaanse kerk.

In werkput 9, ten oosten van de net besproken werkput in de sacristie, werden vier muren gevonden (fig. 5.12 t.e.m. 5.15). De stratigrafisch oudste muur is een 40 cm brede oostwestgeoriënteerde muur (S 51) opgebouwd in ijzerzandsteen met harde lichtgrijze kalkzandmortel. De muur werd op 47 cm onder het huidige vloerniveau aangetroffen. De bewaarde hoogte bedraagt 28 cm. Gezien de nabijheid van andere muren en de rand van de werkput kon niet worden nagegaan of de muur eventueel dieper reikte.

Ten noorden van deze muur werd een 99 cm brede, noordzuidgeoriënteerde en stratigrafisch recentere muur (S 52) gevonden, opgebouwd uit bakstenen (25 x 15 x 6,5 cm) met een zeer harde lichtgrijze kalkmortel met witte kalkstippen. Deze muur werd op 26 cm onder het huidige vloerniveau aangetroffen.

Tegen deze beide muren aangebouwd stond een eveneens oostwestgeoriënteerde muurtje (S 53), opgebouwd uit bakstenen (20 x 6 cm) met een harde lichtgrijze kalkmortel met witte kalkstippen. Deze muur bevond zich op 30 cm onder het huidige vloerniveau en bleef over een hoogte van 68 cm bewaard. Ten oosten van deze bakstenen muur werd een noordzuidgeoriënteerde en zeer gelijkende muur (S 55) aangetroffen.

Hoewel de hoek van deze beide muren onder het bewaarde profiel zat, lijkt het zeer waarschijnlijk dat beide muren in verband stonden. Vermoedelijk betreft het twee bewaarde muren van een grafkelder.

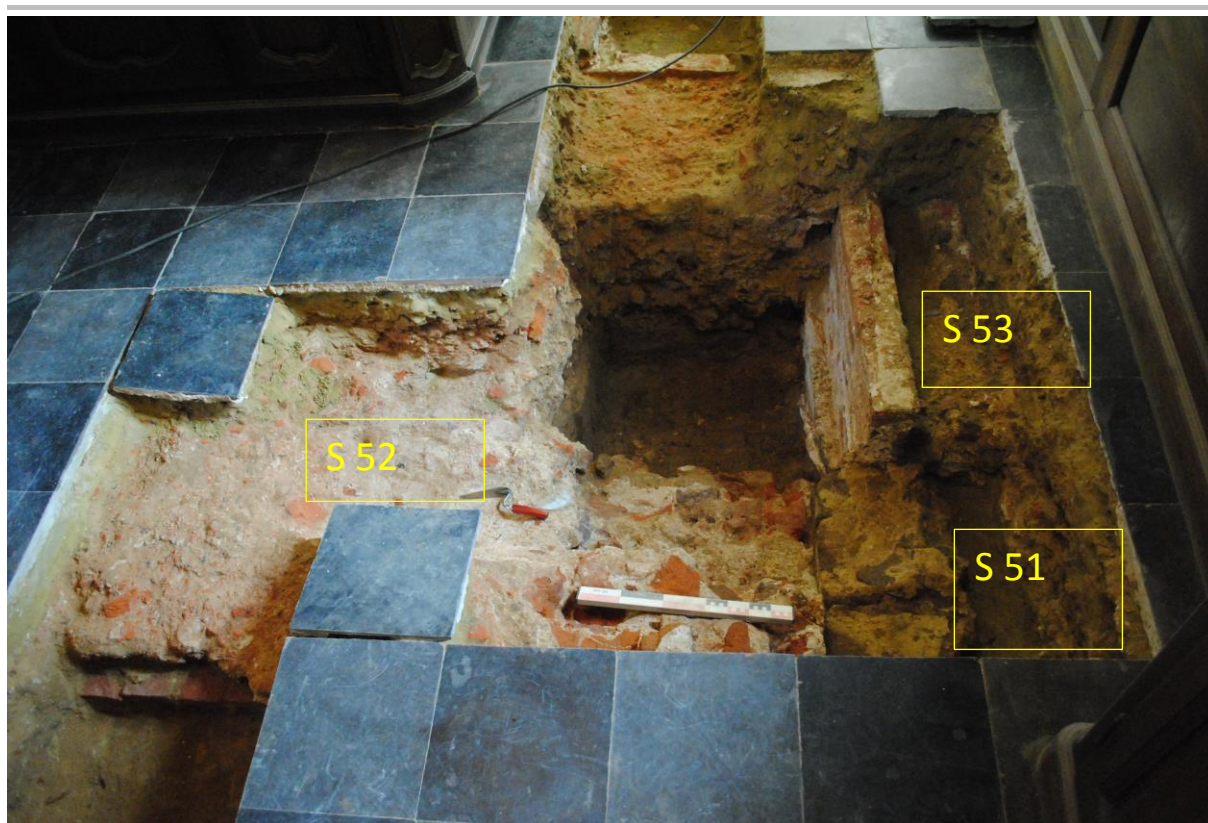

Fig. 5.12: WP 9 met de muren S 51, S 52 en S 53.

Fig. 5.13: WP 9 met de muren S 51, S 52 en S 53.

Fig. 5.14: WP 9 met de muren S 51, S 52 en S 53: detail.

Fig. 5.15: WP 9 met de muren S 53 en S 55.

De functie van de stratigrafisch oudste muur (S 51) is niet gekend. De muur loopt nog wat naar het oosten door onder de recentere bakstenen muur S 53. Mogelijk vormt de muur een kapel of sacristie die tegen het koor van de kerk was aangebouwd. Op de plattegrond met de aangeduide opgegraven muren uit Lemaire staan ook dergelijke muren weergegeven (fig. 3.1). Hoewel het niet kan nagegaan worden, is het aanemelijk dat de muur in het westen tot tegen de ijzerzandstenen muur S 18 doorliep.

De stratigrafisch recentere bakstenen muur (S 52) vormt mogelijk de zuidoosthoek van een oudere kapel of sacristie die mogelijk eveneens tegen de ijzerzandstenen muur (S 18) in werkput 8 was aangebouwd.

Tussen deze beide werkputten in de twee sacristieruimtes (8 en 9) diende een sleuf van ca. 70 cm breed ca. 30 m diep te worden uitgegraven. Onder de huidige doorgang tussen de beide ruimtes werd een 152 cm brede fundering (S 58) teruggevonden, vervaardigd uit bakstenen met een harde grijze kalkmortel (fig. 5.16). Het gaat om de fundering van de opgaande muur die de beide ruimtes scheidt. Hoewel het in de aangelegde werkputten niet kon nagegaan worden, lijkt het waarschijnlijk dat deze fundering op de oudere fundering (S 18) in ijzerzandsteen werd gebouwd, waarvan wordt aangenomen dat ze deel uitmaakt van het romaanse transept.

Ten oosten van en tegen deze bakstenen fundering (S 58) bevond zich een stratigrafisch recentere structuur (S 57) in bakstenen (13 x 6 cm en 21 x 11x 5 cm) en een harde wit-lichtgrijze kalkmortel. Mogelijk gaat het om het gewelf van een grafkelder die tussen de muren S 52 en S 58 was aangelegd.

In de oostwestgeoriënteerde ca. 67 cm brede sleuf die in de ruimte ten oosten van de sacristie en ten zuiden van het hoogkoor ca. 30 cm diep moest uitgegraven worden, werden geen archeologische sporen aangetroffen. De oostmuur van het romaanse koor, zoals weergegeven op de plannen van Lemaire en Van Uytven (fig. 3.1 en fig. 3.2), werd op deze diepte niet aangetroffen.

Fig. 5.16: De uitgegraven geul tussen WP 8 en 9 met fundering S 58 en structuur S 57.

5.3 De crypte

De crypte in het hoogkoor bestond uit een rechthoekige, overwelfde ruimte (2,80 x 1,70 m). De westkant van deze ruimte was begrensd door een bijgemetselde bakstenen muur. Deze werd opgetrokken op een lager muurtje dat in verband stond met de noord- en de zuidmuur van de crypte (fig. 5.17). In deze recenter opgetrokken bakstenen muur was een holte aangebracht.

Op de bodem van de ruimte waren drie metalen staven in noordzuidrichting in de muren aangebracht; allicht fungeerden deze om de kisten op te plaatsen (fig. 5.18 en fig. 5.19). De ruimte zelf leek leeg te zijn op wat restanten van houten planken na, maar het kan niet uitgesloten worden dat zich hieronder nog menselijke resten bevinden.

Fig. 5.17: De recenter opgetrokken westmuur op een bestaand muurtje dat in verband staat met de noord- en de zuidmuur van de crypte.

Fig. 5.18: De metalen constructie in de crypte.

Fig. 5.19: De metalen constructie in de crypte.

Hoofdstuk 6 Besluit

Conform art. 4 § 2 van het Decreet houdende Bescherming van het Archeologisch Patrimonium van 30 juni 1993 (B.S. 15.09.1993), gewijzigd bij decreet van 18 mei 1999 (B.S. 08.06.1999), 28 februari 2003 (B.S. 24.03.2003), 10 maart 2006 (B.S. 7.6.2006), 27 maart 2009 (B.S. 15.5.2009) en 18 november 2011 (B.S. 13.12.2011) zijn de eigenaar en de gebruiker ertoe gehouden de archeologische monumenten die zich op hun gronden bevinden te bewaren en te beschermen en ze voor beschadiging en vernieling te behoeden.

Daarom werd een archeologisch onderzoek voorafgaande aan de werken gevraagd om de archeologische potentie van het terrein in te schatten. Er werden concreet 9 werkputten 1 m diep uitgegraven, waarbij muren en grafkuilen werden aangetroffen.

In vijf werkputten (werkput 1, 3, 4, 5 en 7) werden in de profielwanden en in het vlak sporen van grafkuilen aangetroffen. Gezien de geringe omvang van de werkputten werd geen van de kuilen volledig aangesneden. Vermoedelijk betreft het oostwestgeoriënteerde graven, al is wegens de beperkte aanwezigheid van deze sporen in de werkputten wel enige voorzichtigheid geboden. Op een hoekje van een graf na dat in werkput 3 werd aangesneden, bevonden deze graven zich steeds dieper dan de te verstoren (en opgegraven) diepte van 1 m onder het vloerniveau. De dichtheid van begraving in de kerk lijkt niet heel groot te zijn geweest.

De ouderdom van deze begravingen kan met het uitgevoerde archeologisch onderzoek niet worden bepaald, aangezien ze vrijwel nergens in relatie met andere dateerbare structuren kunnen worden gebracht en er ook nergens dateerbaar materiaal in de vulling van de grafkuilen aangetroffen.

Enkel van grafkuil S 38 in werkput 1 kan vastgesteld worden dat deze recenter is dan de muur (S 46) die ten zuiden ervan werd aangetroffen. Deze muur wordt geïnterpreteerd als een kettingmuur, mogelijk van de romaanse kerk.

In de twee meest oostelijk gelegen werkputten in het kerkship werden in het profiel resten van kettingmuren in ijzerzandsteen gevonden. Beide muren bevonden zich in de as van de huidige zuilen in het schip en op respectievelijk 330 cm en 312 cm van de huidige noord-en zuidelijke binnenmuur van het driebeukige kerkship.

In de werkputten in het kerkship werd overal reeds de natuurlijke bodem (de C-horizont) bereikt, dit in tegenstelling tot deze in het hoger gelegen koor en de twee sacristieruimtes.

In de huidige meest westelijk gelegen sacristieruimte werd een ijzerzandstenen fundering (S 18) aangetroffen, die vermoedelijk deel uitmaakte van het transept van de romaanse kerk. Tegen deze fundering aangebouwd, bevond zich een bakstenen muur (S 22), een restant van een grafkelder. De aangesneden fundering (S 58) van de huidige muur tussen de twee sacristieruimtes werd vermoedelijk op de ijzerzandstenen fundering (S 18) gebouwd.

Ten oosten van de ijzerzandstenen fundering (S 18) werden een ijzerzandstenen, oostwestgeoriënteerde muur (S 51) en een bakstenen, noordzuidgeoriënteerde muur (S 52) gevonden die vermoedelijk beide resten zijn van oudere kapellen of sacristieën die tegen het zuidtransept waren gebouwd. Mogelijk is de stratigrafisch oudste muur een restant van de romaanse bouwfasen. Bij het wegpikeren van deze muur door de aannemer zijn van alle muren stalen genomen. Ten oosten en ten westen van deze muren bevonden zich muren en structuren die wellicht behoorden tot recentere grafkelders.

Het archeologisch onderzoek in de Sint-Jan-Evangelistkerk te Heverlee

---

De crypte in het hoogkoor bleek door een recenter bijgemetselde muur gedeeltelijk afgesloten te zijn. De zichtbare rechthoekige overwelfde ruimte leek leeg te zijn op wat restanten van houten planken na.

Bibliografie

<http://cai.erfgoed.net>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

<http://maps.google.be>

<http://opteron1.kbr.be>

Baisier C. & Van Lani S. 2003: *Met zicht op de abdij: de iconografie van de abdij van Park*, Leuven.

Blom & Lamberts 1993: *Geschiedenis van de Nederlanden*, Baarn.

Kubach H. & Verbeek A. 1976: *Romanische Baukunst an Rhein und Maas. Katalog der vorromanischen und romanischen Denkmäler*, Berlijn.

Lemaire R. 1971: *Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in Vlaanderen. Provincie Brabant. Arrondissement Leuven*, Luik.

Persoons E. & Van der Haegen H. 2000: *Het Kaartboek van de Abdij van Park 1665*, Brussel.

Smeyers M. 1979: *De Abdij van Park. 850 jaar Premonstratenzerleven*, Heverlee.

Van Lani S. 1999: *De norbertijnenabdij van Park*, Leuven.

Van Uytven R. 1980: *Leuven "De beste stad van Brabant". Arca Lovaniensis 7. Artes atque historiae reserans documenta. Deel I: De geschiedenis van het stadsgewest Leuven tot omstreeks 1600*, Leuven.

Bijlagen

Bijlage 1 Sporeninventaris

Spoor	Werkput	Vlak	Aard	Vorm	Aflijning	Kleur	Textuur	Bijmenging	Vondsten	Afmetingen (cm.)
1	8	1	Vloer		Zeer goed		Tegel			
2	1	1	Laag				L>Z			27x27
3	1	1	Laag				L>Z			
4	1	1	Laag				Lo Z			75x75
5	2	1	Laag				L>Z			
6	3	1	Laag				L>Z			
7	4	1	Laag				L>Z			
8	5	1	Laag				L>Z			
9	6	1	Laag				L>Z			
10	3	1	Kuil	Onregelmatig			Z			
11	3	1	Hout							
12	3	1	Skelet							
13	3	1	Vulling				L>Z			
14	4	1	Kuil				L>Z			72
15	5	1	Kuil				L>Z			
16	6	1	Laag			LBr-GI	L>Z	HK, BS, KM		
17	8	1	Laag			DGI	L>Z			
18	8	1	Fundering	Wild verband	Vrij goed	LGr	FeZS m. Ha LGr KM			
19	8	1	Laag			LRd-Br	L>Z			
20	8	1	Laag			LGo	Z	KM		
21	8	1	Laag			LRd	Z	BS, KM		
22	8	1	Muur	Niet zichtbaar	Vrij slecht		BS m. Ha LGr KM			28
23	8	1	Laag			LBr m. DGI	Z	BS, KM		
24	8	1	Kuil				L>Z			
25	8	1	Vulling			LGr-Br	L>Z	BS, KM		

26	8	1	Kuil				L>Z			
27	8	1	Vulling			DGI-Br	L>Z	BS		
28	3	1	Vulling			DGI	Z			
29	4	1	Vulling			DGI	Z			
30	4	1	Kuil	Rechthoekig	ReS		L>Z			90x42x
31	4	1	Vulling			DGI m. LBr	Z			
32	7	1	Kuil	Rechthoekig	ReS		L>Z			120x26x
33	7	1	Vulling	Rechthoekig		LBr	Z			
34	7	1	Kuil		ReS		L>Z			92x52x
35	7	1	Vulling			LBr m. DGI	Z			
36	7	1	Kuil	Rechthoekig	ReS		L>Z			120x55x
37	7	1	Vulling			DGI	Z			
38	1	1	Kuil	Rechthoekig	ReS		L>Z			28x10x
39	1	1	Vulling			DGI	Z			
40	1	1	valt weg							
41	1	1	Laag			DGr	Z			
42	1	1	Kuil	Rechthoekig	ReS		L>Z			28x10x
43	1	1	Vulling			DGI	Z			
44	1	1	Kuil	Rechthoekig			L>Z			54x19x
45	1	1	Vulling			DGI	Z			
46	1	1	Muur		Vrij goed		FeZS m. Za DGI ZM			
47	2	1	Muur				FeZS			
48	2	1	Vulling			DGI m. LBr	L>Z			
49	2	1	Kuil				L>Z			160x135x
50	5	1	Fundering		Vrij goed		BS m. Ha Wt KM			
51	9	1	Muur		Vrij goed		FeZS m. Ha LGr Kalkzandmortel			82x40x28
52	9	1	Muur	Niet zichtbaar	Vrij goed		BS m. Ha LGr KM	WtKaSp		177x99x
53	9	1	Muur	Niet zichtbaar	Vrij goed		BS m. Ha LGr KM	WtKaSp		20x68
54	9	1	Laag				L>Z			
55	9	1	Muur							
56	9	1	Fundering				BS			

57	9	1	Muur	Niet zichtbaar	Vrij goed		BS m. Ha WtGr KM			70x94x
58	9	1	Muur		Vrij goed		BS m. Ha LGr KM			152
59	9	1	Vulling			DGI	Z	BS, KM		
60	9	1	Kuil	Rechthoekig	ReS		L>Z			50x120x
61	9	1	Vulling				L>Z			
62	7	1	Laag							
63	Zuidelijke zijbeuk	2	Fundering							
64	Zuidelijke zijbeuk	2	Fundering							

Afkortingen:

49

Aflijning:

Re Redelijk
Ze Zeer

S Scherp
D Diffuus
Var Variabel
Nat Niet af te lijnen

Kleur:

L- Licht
D- Donker
Br Bruin
Gl Geel
Go Groen
Gr Grijs
Or Oranje
Rd Rood
Wt Wit
Zw Zwart
Bl Blauw

Textuur:

Re Redelijk
Ze Zeer

Za Zacht
Ha Hard
Va Vast
Lo Lo

Z Zand
L Leem
K Klei

Bijmenging:

Bio Bioturbatie
Glau Glauconiet
BC Bouwceramiek
HK Houtskool
Fe IJzerconcreties
FeZ IJzerzandsteen
Mg Mangaan
ZS Zandsteen
SK Steenkool
VL Verbrande leem

Vondsten:

Ce Ceramiek
Fa Faunaresten
Fl Floraresten
Gl Glas
Me Metaal
Le Leder
Mu Munt
Pi Pijpaarde
Si Silex
Bo Bouwceramiek
Na Natuursteen
An Andere

Bijlage 2 Vondsteninventaris

Inventarisnummer	Spoor	Werkput	Vlak	Aard
2012-441-WP7-FA		7	1	Bot
2012-441-WP4-FA		4	1	Bot
2012-441-WP3-FA		3	1	Bot
2012-441-WP6-FA		6	1	Bot
2012-441-WP9-FA		9	1	Bot
2012-441-WP1-FA		1	1	Bot
2012-441-WP8-FA		8	1	Bot
2012-441-S51-BO	51	9	1	Bouwmateriaal
2012-441-S51-ST	51	9	1	Mortelstaal
2012-441-S58-BO	58	9	1	Bouwmateriaal
2012-441-S52-ST	52	9	1	Mortelstaal
2012-441-S52-ST	52	9	1	Mortelstaal
2012-441-S53-ST	53	9	1	Mortelstaal
2012-441-S53-BO	53	9	1	Bouwmateriaal
2012-441-S57-ST	57	9	1	Mortelstaal
2012-441-S51-BO	51	9	1	Bouwmateriaal
2012-441-S47-ST	47	2	1	Mortelstaal
2012-441-S47-ST	47	2	1	Steenstaal

Bijlage 3 Fotoinventaris

Fotonummer	Werkput	Spoor	Aard
2012-441-001	1		Overzicht
2012-441-002	1		Overzicht
2012-441-003	1		Overzicht
2012-441-004	1		Overzicht
2012-441-005	1		Overzicht
2012-441-006	1		Overzicht
2012-441-007	1		Overzicht
2012-441-008	1		Overzicht
2012-441-009	1		Overzicht
2012-441-010	1		Overzicht
2012-441-011	1		Overzicht
2012-441-012	1		Overzicht
2012-441-013	1		Profiel
2012-441-014	1		Profiel
2012-441-015	1		Profiel
2012-441-016	1		Profiel
2012-441-017	1		Profiel
2012-441-018	1		Profiel
2012-441-019	1		Profiel
2012-441-020	1		Profiel
2012-441-021	1		Profiel
2012-441-022	1		Profiel
2012-441-023	1		Profiel
2012-441-024	1		Profiel
2012-441-025	1		Profiel
2012-441-026	1		Profiel
2012-441-027	1		Profiel
2012-441-028	1		Profiel
2012-441-029	2		Overzicht
2012-441-030	2		Overzicht
2012-441-031	2		Overzicht
2012-441-032	2		Overzicht
2012-441-033	2		Overzicht
2012-441-034	2		Overzicht

Fotonummer	Werkput	Spoor	Aard
2012-441-035	2		Overzicht
2012-441-036	2		Overzicht
2012-441-037	2		Overzicht
2012-441-038	2		Overzicht
2012-441-039	2		Overzicht
2012-441-040	2		Profiel
2012-441-041	2		Profiel
2012-441-042	2		Profiel
2012-441-043	2		Profiel
2012-441-044	2		Profiel
2012-441-045	2		Profiel
2012-441-046	2		Profiel
2012-441-047	2		Profiel
2012-441-048	2		Profiel
2012-441-049	2		Profiel
2012-441-050	2		Profiel
2012-441-051	2		Profiel
2012-441-052	2		Profiel
2012-441-053	2		Profiel
2012-441-054	2		Profiel
2012-441-055	1	46	Opstand
2012-441-056	1	46	Opstand
2012-441-057	1	46	Opstand
2012-441-058	1	46	Opstand
2012-441-059	1	46	Opstand
2012-441-060	1	46	Opstand
2012-441-061	1	46	Opstand
2012-441-062	3		Overzicht
2012-441-063	3		Overzicht
2012-441-064	3		Overzicht
2012-441-065	3		Overzicht
2012-441-066	3		Overzicht
2012-441-067	3		Overzicht
2012-441-068	3		Overzicht

Fotonummer	Werkput	Spoor	Aard
2012-441-069	3		Overzicht
2012-441-070	3		Overzicht
2012-441-071	3		Overzicht
2012-441-072	3		Overzicht
2012-441-073	3		Overzicht
2012-441-074	3		Overzicht
2012-441-075	3		Overzicht
2012-441-076	3		Overzicht
2012-441-077	3		Overzicht
2012-441-078	3		Overzicht
2012-441-079	3		Overzicht
2012-441-080	3		Overzicht
2012-441-081	4		Overzicht
2012-441-082	4		Overzicht
2012-441-083	4		Overzicht
2012-441-084	4		Overzicht
2012-441-085	4		Overzicht
2012-441-086	4		Overzicht
2012-441-087	4		Overzicht
2012-441-088	4		Overzicht
2012-441-089	4		Overzicht
2012-441-090	4		Overzicht
2012-441-091	4		Overzicht
2012-441-092	4		Overzicht
2012-441-093	4		Overzicht
2012-441-094	4		Overzicht
2012-441-095	4		Overzicht
2012-441-096	4		Overzicht
2012-441-097	5		Overzicht
2012-441-098	5		Overzicht
2012-441-099	5		Overzicht
2012-441-100	5		Overzicht
2012-441-101	5		Overzicht
2012-441-102	5		Overzicht
2012-441-103	5		Overzicht
2012-441-104	5		Overzicht

Fotonummer	Werkput	Spoor	Aard
2012-441-105	5		Overzicht
2012-441-106	5		Overzicht
2012-441-107	5		Overzicht
2012-441-108	5		Overzicht
2012-441-109	5		Overzicht
2012-441-110	5		Overzicht
2012-441-111	5		Overzicht
2012-441-112	6		Overzicht
2012-441-113	6		Overzicht
2012-441-114	6		Overzicht
2012-441-115	6		Overzicht
2012-441-116	6		Overzicht
2012-441-117	6		Overzicht
2012-441-118	6		Overzicht
2012-441-119	6		Overzicht
2012-441-120	6		Overzicht
2012-441-121	6		Overzicht
2012-441-122	6		Overzicht
2012-441-123	6		Overzicht
2012-441-124	6		Overzicht
2012-441-125	6		Overzicht
2012-441-126	6		Overzicht
2012-441-127	6		Overzicht
2012-441-128	6		Overzicht
2012-441-129	6		Overzicht
2012-441-130	6		Overzicht
2012-441-131	6		Overzicht
2012-441-132	6		Overzicht
2012-441-133	6		Overzicht
2012-441-134	7		Overzicht
2012-441-135	7		Overzicht
2012-441-136	7		Overzicht
2012-441-137	7		Overzicht
2012-441-138	7		Overzicht
2012-441-139	7		Overzicht
2012-441-140	7		Overzicht

Fotonummer	Werkput	Spoor	Aard
2012-441-141	7		Overzicht
2012-441-142	7		Overzicht
2012-441-143	7		Overzicht
2012-441-144	7		Overzicht
2012-441-145	7		Overzicht
2012-441-146	7		Overzicht
2012-441-147	7		Overzicht
2012-441-148	7		Overzicht
2012-441-149	7		Overzicht
2012-441-150	7		Overzicht
2012-441-151	7		Overzicht
2012-441-152	7		Overzicht
2012-441-153	7		Overzicht
2012-441-154	7		Overzicht
2012-441-155	7		Overzicht
2012-441-156	7		Overzicht
2012-441-157	7		Overzicht
2012-441-158	7		Overzicht
2012-441-159	7		Overzicht
2012-441-160	7		Overzicht
2012-441-161	7		Overzicht
2012-441-162	7		Overzicht
2012-441-163	7		Overzicht
2012-441-164	7		Overzicht
2012-441-165	7		Overzicht
2012-441-166	7		Overzicht
2012-441-167	7		Overzicht
2012-441-168	7		Overzicht
2012-441-169	7		Overzicht
2012-441-170	8	18 en 22	Overzicht
2012-441-171	8	18 en 22	Overzicht
2012-441-172	8	18 en 22	Overzicht
2012-441-173	8	18 en 22	Overzicht
2012-441-174	8	18 en 22	Overzicht
2012-441-175	8	18 en 22	Overzicht
2012-441-176	8	18 en 22	Overzicht

Fotonummer	Werkput	Spoor	Aard
2012-441-177	8	18 en 22	Overzicht
2012-441-178	8	18 en 22	Overzicht
2012-441-179	8	18 en 22	Overzicht
2012-441-180	8	18 en 22	Overzicht
2012-441-181	8	18 en 22	Overzicht
2012-441-182	8	18 en 22	Overzicht
2012-441-183	8	18	Overzicht
2012-441-184	8	18	Overzicht
2012-441-185	8	18	Overzicht
2012-441-186	8	18 en 22	Overzicht
2012-441-187	8	18 en 22	Overzicht
2012-441-188	8	18 en 22	Overzicht
2012-441-189	8	18 en 22	Overzicht
2012-441-190	8	18 en 22	Overzicht
2012-441-191	8	18 en 22	Overzicht
2012-441-192	8	18 en 22	Overzicht
2012-441-193	8	18 en 22	Overzicht
2012-441-194	8	18 en 22	Overzicht
2012-441-195	8		Overzicht
2012-441-196	8		Overzicht
2012-441-197	8		Overzicht
2012-441-198	8		Overzicht
2012-441-199	8		Overzicht
2012-441-200	8		Overzicht
2012-441-201	8		Overzicht
2012-441-202	8		Overzicht
2012-441-203	8		Overzicht
2012-441-204	8		Overzicht
2012-441-205	8		Overzicht
2012-441-206	8		Overzicht
2012-441-207	9		Overzicht
2012-441-208	9		Overzicht
2012-441-209	9		Overzicht
2012-441-210	9		Overzicht
2012-441-211	9		Overzicht
2012-441-212	9		Overzicht

Fotonummer	Werkput	Spoor	Aard
2012-441-213	9		Overzicht
2012-441-214	9		Overzicht
2012-441-215	9		Overzicht
2012-441-216	9		Overzicht
2012-441-217	9		Overzicht
2012-441-218	9		Overzicht
2012-441-219	9		Overzicht
2012-441-220	9		Overzicht
2012-441-221	9		Overzicht
2012-441-222	9		Overzicht
2012-441-223	9		Overzicht
2012-441-224	9		Overzicht
2012-441-225	9		Overzicht
2012-441-226	9	52 en 51	Overzicht
2012-441-227	9	52 en 51	Overzicht
2012-441-228	9	52 en 51	Overzicht
2012-441-229	9	52 en 51	Overzicht
2012-441-230	9	52 en 51	Overzicht
2012-441-231	9	52 en 51	Overzicht
2012-441-232	9		Overzicht
2012-441-233	9		Overzicht
2012-441-234	9		Overzicht
2012-441-235	9		Overzicht
2012-441-236	9		Overzicht
2012-441-237	9		Overzicht
2012-441-238	9		Overzicht
2012-441-239	9		Overzicht
2012-441-240	9		Overzicht
2012-441-241	9		Overzicht
2012-441-242	9		Overzicht
2012-441-243	9		Overzicht
2012-441-244	9		Overzicht
2012-441-245	9		Overzicht
2012-441-246	9		Overzicht
2012-441-247	9		Overzicht
2012-441-248	9		Overzicht

Fotonummer	Werkput	Spoor	Aard
2012-441-249	9	52	Overzicht
2012-441-250	9	52	Overzicht
2012-441-251	9	52	Overzicht
2012-441-252	9	52	Overzicht
2012-441-253	9	52	Overzicht
2012-441-254	9	52	Overzicht
2012-441-255	9	52	Overzicht
2012-441-256	9	52	Overzicht
2012-441-257	9	52	Overzicht
2012-441-258	9	52	Overzicht
2012-441-259	9	52	Overzicht
2012-441-260	9	52	Overzicht
2012-441-261	9	52	Overzicht
2012-441-262	9	52	Overzicht
2012-441-263	9	52	Overzicht
2012-441-264	9	52	Overzicht
2012-441-265	9	52	Overzicht
2012-441-266	9	52	Overzicht
2012-441-267	9	52	Overzicht
2012-441-268	9	52	Overzicht
2012-441-269	9	52	Overzicht
2012-441-270	9	52	Overzicht
2012-441-271	9		Overzicht
2012-441-272	9		Overzicht
2012-441-273	9		Overzicht
2012-441-274	9		Overzicht
2012-441-275	9		Overzicht
2012-441-276	9		Overzicht
2012-441-277	9	52 en 51	
2012-441-278	9	52 en 51	
2012-441-279	9	52 en 51	
2012-441-280	9	52 en 51	
2012-441-281	9	52 en 51	
2012-441-282	9	52	
2012-441-283	9	52	
2012-441-284	9	52	

Fotonummer	Werkput	Spoor	Aard
2012-441-285	9		Overzicht
2012-441-286	9		Overzicht
2012-441-287	9		Overzicht
2012-441-288	9		Overzicht
2012-441-289	9		Overzicht
2012-441-290	9		Overzicht
2012-441-291	9		Overzicht
2012-441-292	9		Overzicht
2012-441-293	9		Overzicht
2012-441-294	9		Overzicht
2012-441-295	9		Overzicht
2012-441-296	9		Overzicht
2012-441-297	9		Overzicht
2012-441-298	9		Overzicht
2012-441-299	9		Overzicht
2012-441-300	9		Overzicht
2012-441-301	9		Overzicht
2012-441-302	9		Overzicht
2012-441-303	9		Overzicht
2012-441-304	9		Overzicht
2012-441-305	9		Overzicht
2012-441-306	9		Overzicht
2012-441-307	9		Overzicht
2012-441-308	9	55	Overzicht
2012-441-309	9	55	Overzicht
2012-441-310	9	55	Overzicht
2012-441-311	9		Overzicht
2012-441-312	9		Overzicht
2012-441-313	9		Overzicht
2012-441-314	9		Overzicht
2012-441-315	9		Overzicht
2012-441-316	9		Overzicht
2012-441-317	9	51	Detail
2012-441-318	9	51	Detail
2012-441-319	9	51	Detail
2012-441-320	9	51	Detail

Fotonummer	Werkput	Spoor	Aard
2012-441-321	9	52	Detail
2012-441-322	9	52	Detail
2012-441-323	9	52	Detail
2012-441-324	9	52	Detail
2012-441-325	9	52	Detail
2012-441-326	zuidelijke zijbeuk	63	Detail
2012-441-327	zuidelijke zijbeuk	63	Detail
2012-441-328	zuidelijke zijbeuk	63	Detail
2012-441-329	zuidelijke zijbeuk	63	Detail
2012-441-330	zuidelijke zijbeuk	63	Detail
2012-441-331	zuidelijke zijbeuk	63	Detail
2012-441-332	zuidelijke zijbeuk	63	Detail
2012-441-333	zuidelijke zijbeuk	63	Detail
2012-441-334	zuidelijke zijbeuk	63	Detail
2012-441-335	zuidelijke zijbeuk	63	Detail
2012-441-336	zuidelijke zijbeuk	63	Detail
2012-441-337	zuidelijke zijbeuk	63	Detail
2012-441-338	zuidelijke zijbeuk	63	Detail
2012-441-339	zuidelijke zijbeuk	63	Detail
2012-441-340	zuidelijke zijbeuk	63	Detail
2012-441-341	zuidelijke zijbeuk	63	Detail
2012-441-342	zuidelijke zijbeuk	63	Detail
2012-441-343	zuidelijke zijbeuk		Overzicht

Fotonummer	Werkput	Spoor	Aard
2012-441-344	zuidelijke zijbeuk		Overzicht
2012-441-345	zuidelijke zijbeuk		Overzicht
2012-441-346	zuidelijke zijbeuk		Overzicht
2012-441-347	zuidelijke zijbeuk		Overzicht
2012-441-348	zuidelijke zijbeuk		Overzicht
2012-441-349	zuidelijke zijbeuk		Overzicht
2012-441-350	zuidelijke zijbeuk		Overzicht
2012-441-351	zuidelijke zijbeuk		Overzicht
2012-441-352	zuidelijke zijbeuk	64	Detail
2012-441-353	zuidelijke zijbeuk	64	Detail
2012-441-354	zuidelijke zijbeuk	64	Detail
2012-441-355	zuidelijke zijbeuk	64	Detail
2012-441-356	zuidelijke zijbeuk	64	Detail
2012-441-357	zuidelijke zijbeuk		Overzicht
2012-441-358	zuidelijke zijbeuk		Overzicht
2012-441-359	Crypte		Overzicht
2012-441-360	Crypte		Overzicht
2012-441-361	Crypte		Overzicht
2012-441-362	Crypte		Overzicht
2012-441-363	Crypte		Overzicht
2012-441-364	Crypte		Overzicht
2012-441-365	Crypte		Overzicht
2012-441-366	Crypte		Overzicht
2012-441-367	Crypte		Overzicht
2012-441-368	Crypte		Overzicht

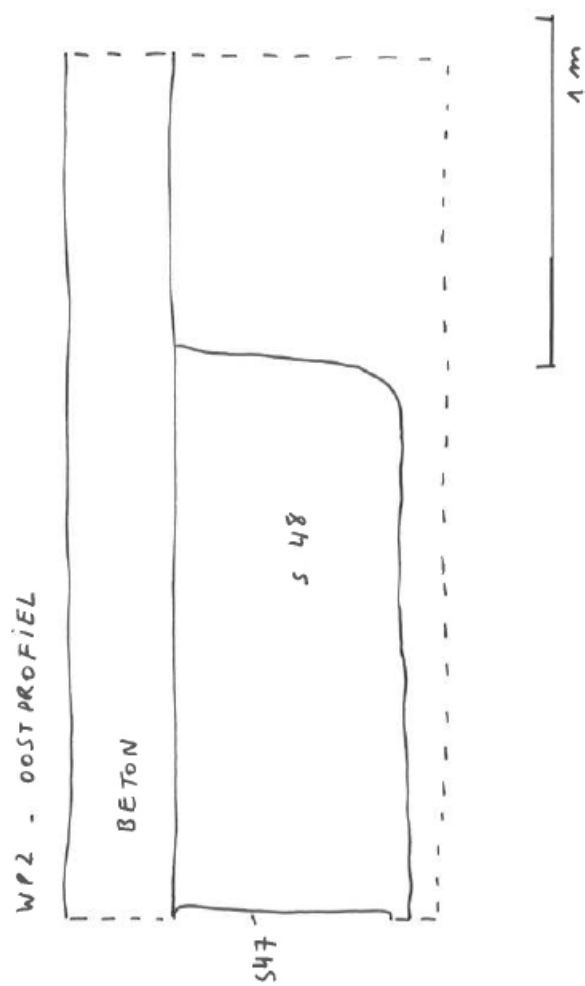
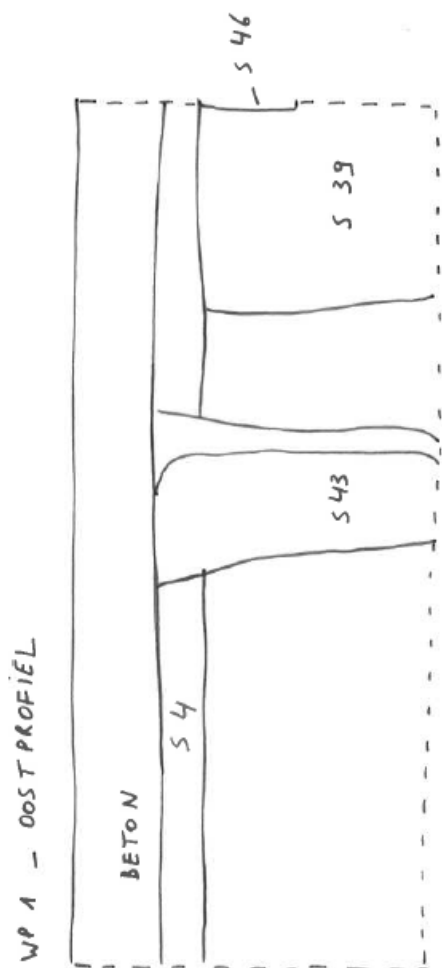
Fotonummer	Werkput	Spoor	Aard
2012-441-369	Crypte		Overzicht
2012-441-370	Crypte		Overzicht
2012-441-371	Crypte		Overzicht
2012-441-372	Crypte		Overzicht
2012-441-373	Crypte		Overzicht
2012-441-374	Crypte		Overzicht
2012-441-375	Crypte		Overzicht
2012-441-376	Crypte		Overzicht
2012-441-377	Crypte		Overzicht
2012-441-378	Crypte		Overzicht
2012-441-379	Crypte		Overzicht
2012-441-380	Crypte		Overzicht
2012-441-381	Crypte		Overzicht
2012-441-382	Crypte		Overzicht
2012-441-383	Crypte		Overzicht
2012-441-384	Crypte		Overzicht
2012-441-385	Crypte		Overzicht
2012-441-386	Crypte		Overzicht
2012-441-387	Crypte		Overzicht
2012-441-388	Crypte		Overzicht
2012-441-389	Crypte		Overzicht
2012-441-390	Crypte		Overzicht
2012-441-391	Crypte		Overzicht
2012-441-392	Crypte		Overzicht
2012-441-393	Crypte		Overzicht
2012-441-394	Crypte		Overzicht
2012-441-395	Crypte		Overzicht
2012-441-396	Crypte		Overzicht
2012-441-397	Crypte		Overzicht
2012-441-398	Crypte		Overzicht
2012-441-399	Crypte		Overzicht
2012-441-400	Crypte		Overzicht
2012-441-401	Crypte		Overzicht
2012-441-402	Crypte		Overzicht
2012-441-403	Crypte		Overzicht
2012-441-404	Crypte		Overzicht

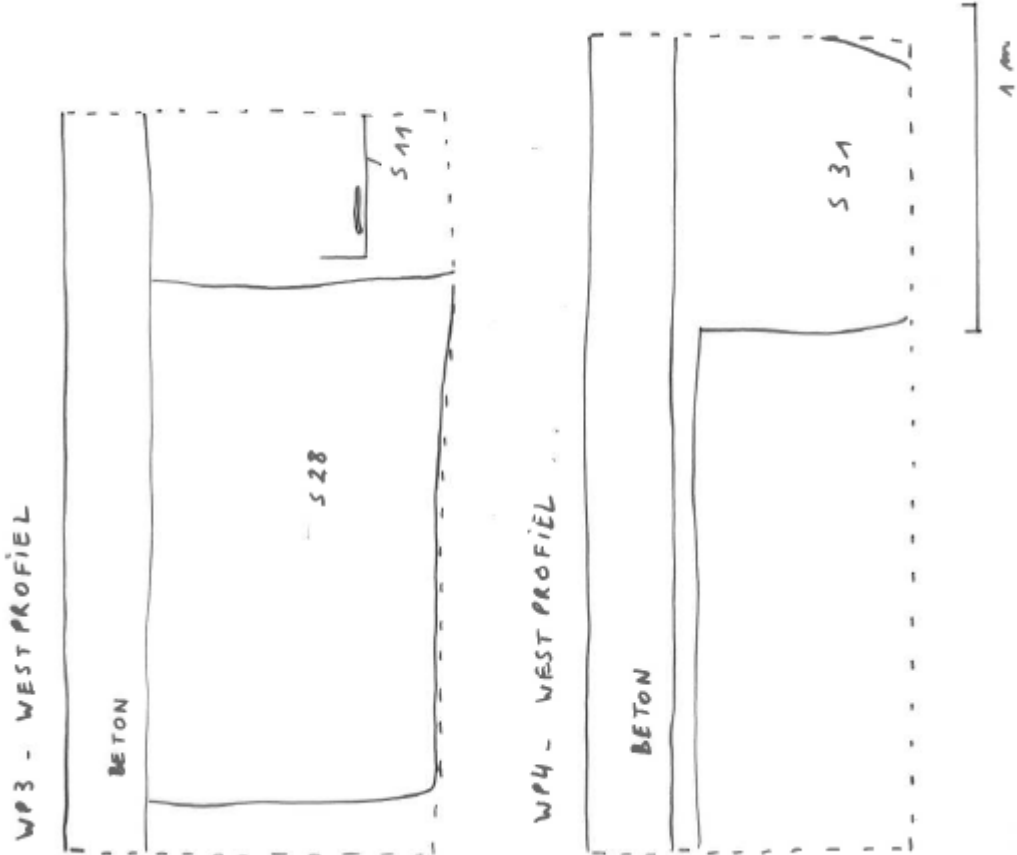
Fotonummer	Werkput	Spoor	Aard
2012-441-405	Crypte		Overzicht
2012-441-406	Crypte		Overzicht
2012-441-407	Crypte		Overzicht
2012-441-408	Crypte		Overzicht
2012-441-409	Crypte		Overzicht
2012-441-410	Crypte		Overzicht
2012-441-411	Crypte		Overzicht
2012-441-412	Crypte		Overzicht
2012-441-413	Crypte		Overzicht
2012-441-414	Crypte		Overzicht
2012-441-415	Crypte		Overzicht
2012-441-416	Crypte		Overzicht
2012-441-417	Crypte		Overzicht
2012-441-418	Crypte		Overzicht
2012-441-419	Crypte		Overzicht
2012-441-420	Crypte		Overzicht
2012-441-421	Crypte		Overzicht
2012-441-422	Crypte		Overzicht
2012-441-423	Crypte		Overzicht
2012-441-424	Crypte		Overzicht
2012-441-425	Crypte		Overzicht
2012-441-426	Crypte		Overzicht
2012-441-427	Crypte		Overzicht
2012-441-428	Crypte		Overzicht
2012-441-429	Crypte		Overzicht
2012-441-430	Crypte		Overzicht
2012-441-431	Crypte		Overzicht
2012-441-432	Crypte		Overzicht
2012-441-433	Crypte		Overzicht
2012-441-434	Crypte		Overzicht
2012-441-435	Crypte		Overzicht
2012-441-436	Crypte		Overzicht
2012-441-437	Crypte		Overzicht
2012-441-438	Crypte		Overzicht
2012-441-439	Crypte		Overzicht
2012-441-440	Crypte		Overzicht

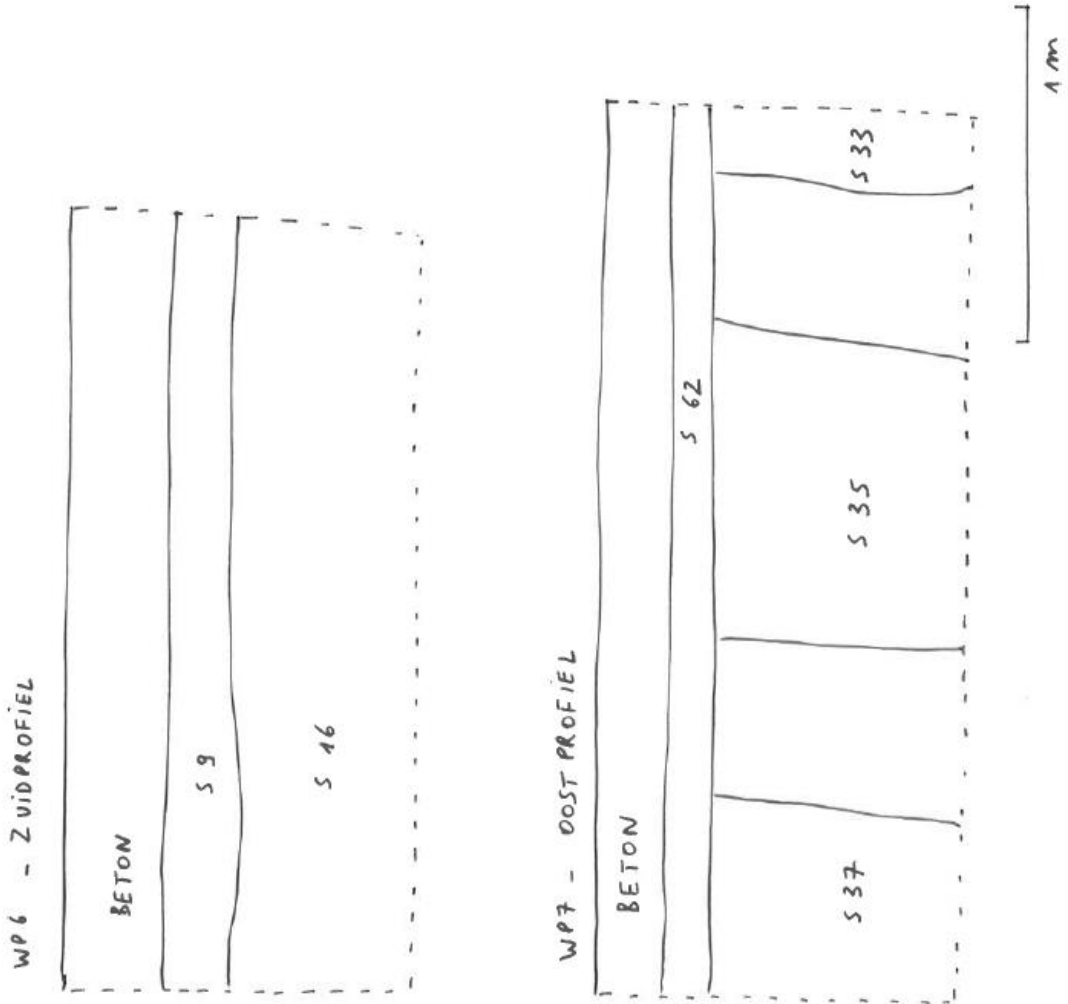
Fotonummer	Werkput	Spoor	Aard
2012-441-441	Crypte		Overzicht

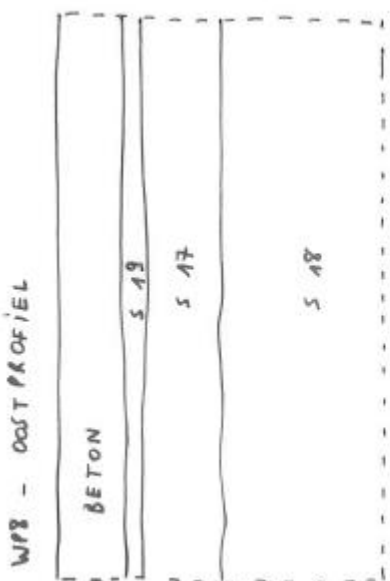
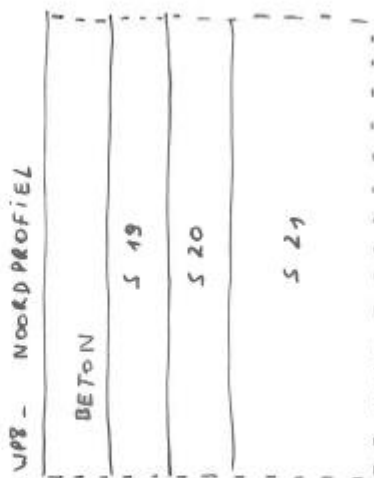
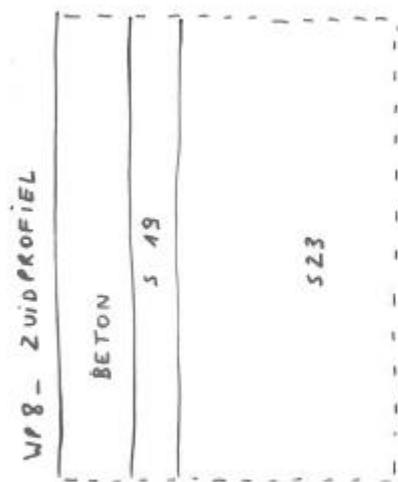

Bijlage 4 Profieltekeningen

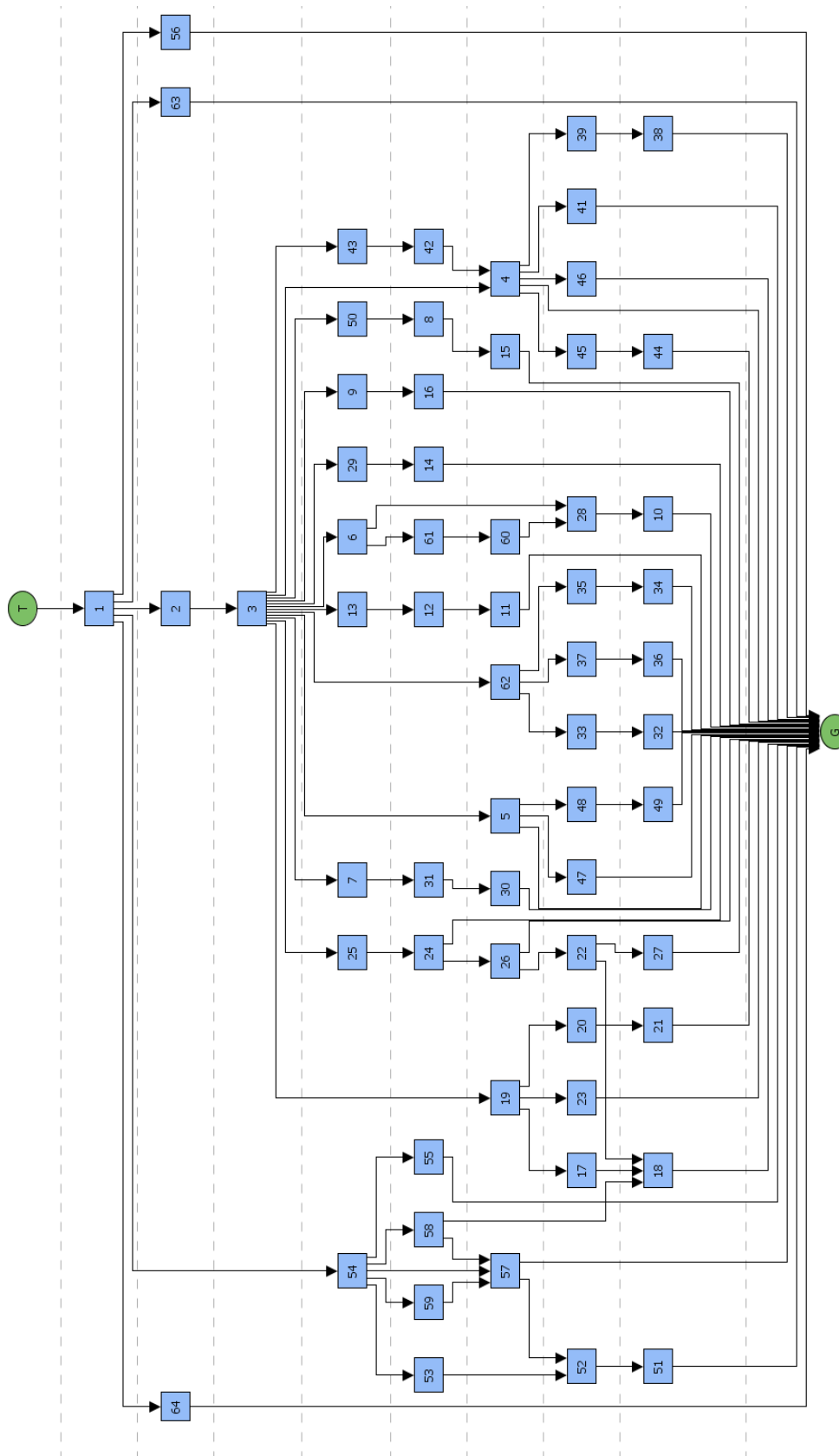

Bijlage 5 Harris-matrix

Bijlage 6 Opgravingsplan

